

Met friluftsliv zit het welbevinden van jonge kinderen in de lift!

Noorse outdoor education voor meer welbevinden

Bachelorproefbegeleider(s) Bieke Vandamme

Academiejaar 2022-2023

Bachelorproef voorgedragen door:
Anais Van Hoyweghen

tot het bekomen van
het diploma Educatieve Bachelor
Kleuteronderwijs

Woord vooraf

Na een boeiend maar niet altijd even eenvoudig onderzoeksproces is mijn bachelorproef eindelijk klaar om gelezen te worden. Mijn bachelorproef is het sluitstuk van mijn opleiding en ik ben dan ook enorm fier dat ik onderzoek mocht doen rond outdoor education. Toen ik mijn lerarenopleiding begon werd mijn interesse voor dit onderwerp geprikkeld door een filmpje over outdoor education in Scandinavië. Vanaf dat moment wist ik dat ik een leerkracht wou worden die de buitenomgeving opzoekt met de kinderen. Nu, enkele jaren later, sluit ik mijn lerarenopleiding af met een Erasmusstudie in Noorwegen rond outdoor education en een bachelorproef die hierbij aansluit.

Ondanks dat het onderwerp mij nauw aan het hart lag, was het proces niet altijd even eenvoudig. Het zoeken van geschikte bronnen was niet altijd eenvoudig want heel wat bronnen waren enkel in het Noors beschikbaar. Toch hield dit mij niet tegen. Via duolingo en met de hulp van enkele Noorse vrienden begon ik Noors te leren waardoor ik uiteindelijk toch ook enkele Noorse pareltjes kon gebruiken. Naast het vinden van bruikbare bronnen was ook het aantal woorden dat opgelegd was voor sommige onderdelen een hele uitdaging. Er was zoveel dat ik wilde delen maar enkel de essentie mocht een plaats krijgen in mijn onderzoeksverslag.

De laatste maar toch wel moeilijkste uitdaging was de motivatie. Op sommige momenten was deze even zoek maar omdat de deadlines naderden moest ik deze toch telkens weer vinden.

Mijn bachelorproef is mede tot stand gekomen dankzij enkele mensen die ik dan ook graag wil bedanken. Allereerst bedank ik graag mijn bachelorproefbegeleider Bieke Vandamme om mijn bachelorproef telkens van feedback te voorzien zodat ik nu de best mogelijke versie kan afleveren.

Ten tweede bedank ik graag Ilse Gentier, docent van het vak onderzoekend leren. Ik bedank haar voor de tijd die ze vrijmaakte om een interview met mij te doen en voor het testen van mijn ontwerp.

Ten derde bedank ik het schoolteam van de Endrestrø friluftsbarnehage. De school was bereid om een vragenlijst in te vullen die mij boeiende informatie opleverde rond het Noorse onderwijssysteem. Hiervoor zeg ik graag: Tusen takk til alle lærerer fra Enrestrø friluftsbarnehage for hjelpe meg med bacheloroppgave!

Ten vierde bedank ik de studenten kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool die deelnamen aan mijn enquêtes. Dankzij hen kon ik een ontwerp maken dat aansluit bij de noden van studenten.

Verder wil ik ook nog mijn Noorse vrienden bedanken aangezien zij mij hielpen met het vertalen van enkele Noorse bronnen. Tegen hen zeg ik graag: Takk for hjelpe meg med oversette!

Tot slot bedank ik graag ook nog mijn familie om altijd te luisteren naar mijn frustraties rond bachelorproef, om mee te denken wanneer ik vastzat, om dingen na te lezen... In het bijzonder bedank ik mijn zus voor het maken van de mooie tekening die deel uitmaakt van de cover van mijn ontwerp.

Anaïs Van Hoyweghen, 13 juni 2023

Inhoudsopgave

Woord vooraf	2
Samenvatting	4
Inleiding	6
Probleemstelling	8
Praktijkprobleem vanuit de praktijksetting	8
Literatuurstudie	8
Onderzoeksdoel, ontwerpvraag en deelvragen	14
Onderzoeksdoel	14
Ontwerpvraag	14
Onderzoeksfase 1	14
Onderzoeksfase 2	14
Onderzoeksfase 1	15
Methode (fase 1)	15
Resultaten en conclusies (fase 1)	19
Resultaten (fase 1)	19
Conclusie (fase 1) - ontwerpeisen	22
Onderzoeksfase 2	25
Methode (fase 2)	25
Resultaten en conclusies (fase 2)	26
Beschrijving van het ontwerp	26
Resultaten (fase 2)	26
Conclusie (fase 2) - Evaluatie + aanpassingssuggesties ontwerp	28
Discussie	31
Bronnenlijst	33
Aan te bevelen literatuur	35
Bijlagen	36
Bijlage A – Interviewleidraad gesprek Ilse Gentier	36
Bijlage B – Resultaten enquête ‘outdoor education en het welbevinden van oudste kleuters’	37
Bijlage C – Interviewleidraad gesprek Endrestrø Friluftsbarnhage	42
Bijlage D – Kijkkader literatuurstudie onderzoeksfase 1	44
Bijlage E – Literatuurstudie onderzoeksfase 1	45
Bijlage F – Ontwerp outdoor education	47
Bijlage G – Resultaten testen activiteitenboek outdoor education door studenten	48
Bijlage H – Enquête testen activiteitenboek outdoor education door Ilse Gentier	50

Samenvatting

Kernwoorden:

Outdoor education, Noorse friluftsliv, welbevinden

Beschrijving:

De educatieve bachelor kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool wil de internationale competenties van alle studenten stimuleren. Niet alle studenten kleuteronderwijs kiezen ervoor om op mondiale praktijkverkenning of Erasmus te gaan. De opleiding zoekt daarom naar mogelijkheden om de internationale competenties van alle studenten, niet enkel zij die op internationalisering gaan, te stimuleren. Via deze bachelorproef wordt er internationale vakkennis vanuit een Erasmusstudie in Noorwegen binnengebracht in de opleiding tot leraar kleuteronderwijs waardoor er tegemoet gekomen wordt aan de noden van de opleiding.

In het academiejaar 2020-2021 is er al een bachelorproef rond Deense outdoor education geschreven. Er werd daarom gekozen om in deze bachelorproef te focussen op hoe het welbevinden van oudste kleuters via outdoor education bevorderd kan worden zodat herhaling vermeden werd. Via een literatuurstudie werd dit onderwerp verder verkend. Dit leidde tot de ontwerpvrage: “Op welke manier kan de internationale vakkennis rond het bevorderen van welbevinden via (Noorse) outdoor education binnengebracht worden in de opleiding kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool?”.

Vanuit deze ontwerpvrage ontstonden er vijf deelvragen:

- Deelvraag 1: Op welke manier kan de internationale vakkennis rond het bevorderen van het welbevinden van oudste kleuters via outdoor education best binnengebracht worden in de opleiding?
- Deelvraag 2: Wat hebben studenten kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool nodig om de internationale vakkennis rond het bevorderen van welbevinden bij oudste kleuters via outdoor education effectief toe te passen in de praktijk?
- Deelvraag 3: Hoe bevorderen Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden van (oudste) kleuters via outdoor education?
- Deelvraag 4: Zet het ontwerp studenten uit de opleiding kleuteronderwijs aan om aan de slag te gaan met outdoor education?
- Deelvraag 5: Biedt het ontwerp voldoende theoretische en praktijkgerichte informatie rond outdoor education?

De eerste drie deelvragen maken deel uit van onderzoeksfase 1. Deze onderzoeksvragen zijn beantwoord door middel van de methodes ‘bevragen’ en ‘bestuderen van tekstbronnen’. Voor het beantwoorden van deelvraag 1 vond er een interview met Ilse Gentier, een docent van het vak onderzoekend leren, plaats. Voor het beantwoorden van deelvraag 2 werd er een online enquête verstuurd naar studenten kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool. Deelvraag 3 werd dan weer beantwoord via een vragenlijst ingevuld door enkele leerkrachten van een Noorse kleuterschool. De resultaten uit de bevraging werden aangevuld met inzichten vanuit de literatuur.

Deelvragen 4 en 5 maken deel uit van onderzoeksfase 2 en werden beantwoord via de methode ‘bevragen’. Voor zowel deelvraag 4 als 5 werd het ontwerp naar enkele studenten en een docent gestuurd samen met een online enquête.

De belangrijkste resultaten die voortkwamen uit het onderzoek waren dat studenten kleuteronderwijs nood hebben aan een activiteitenboek dat hun via foto's en praktijkvoorbeelden inspireert om met behulp van hun eigen creativiteit een outdoor education activiteit te bedenken. Het uiteindelijke ontwerp is dan ook een activiteitenboek geworden waarin de verschillende terreinen en materialen worden toegelicht en er telkens ideeën voor outdoor lessen gegeven worden.

Inleiding

“Alt som kan gjøres inne kan også gjøres ute”

“Det er ikke dårlig vær bare dårlig klær”

“Ut på tur, aldri sur”

De bovenstaande slogans zijn slechts enkele voorbeelden van motto's die Noorse kleuterscholen nastreven. In Noorse scholen gelooft men dat alles wat je binnen kan doen ook buiten mogelijk is en dat er geen slecht weer bestaat, enkel slechte kledij. In België is outdoor education nog niet zo bekend als in Noorwegen. Gelijkaardige motto's als hierboven zijn dan ook niet zo vaak de slogan van een Vlaamse of Belgische kleuterschool. Outdoor education heeft nochtans tal van voordelen en daarom is de vraag of er ook in het Vlaamse en/of Belgische onderwijs vanuit deze motto's vertrokken kan worden.

Binnen de educatieve bachelor kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool wordt er gewerkt met een competentiekader dat bestaat uit 10 opleidingsspecifieke leerresultaten (OLR's). Op de website van Arteveldehogeschool (z.d.) zijn in het competentiekader o.a. volgende OLR's te vinden:

- “ OLR 9: Actief participeren aan de lokalen en internationale onderwijsgemeenschap” (Arteveldehogeschool, z.d.)
- “ OLR 10: Leraar zijn in de wereld” (Arteveldehogeschool, z.d.)

Om in te zetten op deze OLR's krijgen derdejaarsstudenten uit de educatieve bachelor kleuteronderwijs onder andere de kans om op internationalisering te gaan. Studenten die op internationalisering gaan ontwikkelen heel wat internationale competenties (ICOMs) (Associatie KULeuven, z.d.). Binnen de educatieve bachelor kleuteronderwijs wil Arteveldehogeschool (2023) ervoor zorgen dat alle studenten internationale competenties ontwikkelen. Omdat niet alle studenten op internationalisering gaan wordt er gezocht naar andere mogelijkheden. Tijdens een Noorse Erasmusstudie werd er heel wat kennis verworven rond outdoor education. Via deze bachelorproef wordt deze internationale vakkennis binnengebracht in de educatieve bachelor kleuteronderwijs. Hiermee wordt er ingespeeld op de nood om de internationale competenties van alle studenten te stimuleren.

Het centrale onderwerp van de Noorse Erasmusstudie is outdoor education. De internationale vakkennis in deze bachelorproef focust hier dan ook op. In het academiejaar 2020-2021 is er binnen de opleiding al een bachelorproef gedaan rond Deense outdoor education (Roegiers & Van Elegem, 2021). In deze bachelorproef werd er voornamelijk ingezoomd op hoe outdoor education vorm krijgt in Denemarken en hoe deze kennis geïntegreerd kan worden in het curriculum van de educatieve bachelor kleuteronderwijs (Roegiers & Van Elegem, 2021). Om herhaling te vermijden werd er in deze bachelorproef ingezoomd op de relatie tussen outdoor education en het welbevinden van oudste kleuters.

In de ECTS-fiches (Arteveldehogeschool, 2022) van de educatieve bachelor kleuteronderwijs is te lezen dat er in verschillende opleidingsonderdelen al aandacht is voor het welbevinden van kinderen. De aandacht voor welbevinden komt sterk naar voor in de ECTS-fiche van het opleidingsonderdeel 'procesgericht werken: welbevinden en betrokkenheid' (Arteveldehogeschool, 2022). Verder is in bijna alle ECTS-fiches (Arteveldehogeschool, 2022) te lezen dat er tijdens de lessen ingezoomd wordt op het inspelen op welbevinden via specifieke vakkennis.

Naast de aandacht voor welbevinden wordt er in bepaalde opleidingsonderdelen ook aandacht besteed aan outdoor education. In de ECTS-fiche van het opleidingsonderdeel 'procesgericht werken: beweging' (Arteveldehogeschool, 2022) staat er dat het gebruik van de buitenruimte voor diverse

bewegingsactiviteiten aan bod zal komen tijdens de lessen. Daarnaast komt de aandacht voor natuur naar voor in de ECTS-fiches van de vakken 'procesgericht werken: wereldoriëntatie en wiskundige initiatie', 'krachtige leeromgeving: wereldverkenners' en 'onderzoekend leren' (Arteveldehogeschool, 2022). Dit sluit ook aan bij outdoor education. Via een interview werd er bepaald dat de internationale vakkennis opgenomen zal worden in het opleidingsonderdeel 'onderzoekend leren' uit schijf 3.

Dit onderzoeksverslag start met een beschrijving van het praktijkprobleem gevolgd door een literatuurstudie. Vervolgens worden het onderzoeksdoel, de ontwerpvrage en de deelvragen weergegeven. Daarna volgt onderzoeksfase 1 waarin er een antwoord wordt gezocht op de eerste drie deelvragen. Onderzoeksfase 1 wordt afgesloten met de ontwerpfasie. Aansluitend volgt hierop onderzoeksfase 2 waarin allereerst het ontwerp beschreven wordt en vervolgens een antwoord wordt geformuleerd op deelvragen 4 en 5. Het onderzoeksverslag eindigt tot slot met de discussie, bronnen en bijlagen.

Probleemstelling

Praktijkprobleem vanuit de praktijksetting

Deze bachelorproef focust zich op een praktijkprobleem dat zich voordoet binnen Arteveldehogeschool en meer specifiek binnen de educatieve bachelor kleuteronderwijs. Arteveldehogeschool voelt binnen deze opleiding de nood om de internationale competenties van alle studenten te bevorderen en niet enkel die van de studenten die op internationalisering gaan. Arteveldehogeschool wil daarom o.a. de internationale vakkennis vanuit Erasmusstudies binnenbrengen. Via deze bachelorproef zal er daarom internationale vakkennis vanuit een Noors Erasmusstudie binnengebracht worden in één van de opleidingsonderdelen van de educatieve bachelor kleuteronderwijs. Hieruit volgt dat de belanghebbenden van deze bachelorproef de docenten en studenten zijn van het betreffende opleidingsonderdeel. Via een bevraging bij de belanghebbenden zal later bepaald worden welk opleidingsonderdeel dit zal zijn.

Via een verkennende probleemanalyse werd er opgemerkt dat er binnen de opleiding tot leraar kleuteronderwijs al heel wat aandacht is voor welbevinden. In de verschillende ECTS-fiches wordt er verwezen naar inhouden rond welbevinden die aan bod komen in de verschillende opleidingsonderdelen. Hierbij valt het op dat inhouden rond de link tussen welbevinden en outdoor education niet voorkomen in ECTS-fiches. Een mogelijke reden hiervoor is dat men binnen de opleiding focust op het ervaringsgericht onderwijs. Doordat de focus op het ervaringsgericht onderwijs ligt, komen mogelijks andere onderwijsvormen zoals bv. outdoor education minder aan bod. Omdat er via outdoor education sterk ingezet kan worden op het welbevinden van kinderen en omdat welbevinden een belangrijke plaats heeft binnen het ervaringsgericht onderwijs en de opleiding is het zinvol om hierover een praktijkonderzoek te doen. Door de kennis binnen te brengen in één van de opleidingsonderdelen krijgen studenten meer input om in te spelen op het welbevinden van de kleuters.

Om de omvang van het praktijkonderzoek realistisch te houden zal er gefocust worden op de relatie tussen outdoor education en het welbevinden bij oudste kleuters. Binnen de opleiding kleuteronderwijs is zowel het welbevinden van jongste als oudste kleuters belangrijk. Toch valt het op dat de vakkennis voor oudste kleuters vaker gericht is op cognitieve vaardigheden dan de vakkennis voor jongste kleuters. Het praktijkonderzoek kan er dus ook voor zorgen dat er binnen de opleiding kleuteronderwijs nog meer wordt ingezet op welbevinden bij oudste kleuters.

Literatuurstudie

Inleiding

Het praktijkprobleem is reeds gekend en om hierover meer inzicht te verwerven zal er een literatuurstudie uitgevoerd worden. Het doel van de literatuurstudie is dan ook om een beeld te krijgen van hoe het praktijkprobleem in de literatuur beschreven wordt. De literatuurstudie moet met andere woorden een beeld geven van hoe de relatie tussen outdoor education en welbevinden bij oudste kleuters in de literatuur beschreven wordt. Er zal daarom in deze literatuurstudie eerst een antwoord gegeven worden op de vraag wat outdoor education is en hoe dit vorm krijgt in zowel het Vlaamse als Noorse onderwijssysteem. Daarna zullen de voordelen van outdoor education toegelicht worden en er zal dieper ingezoomd worden op welbevinden als voordeel van outdoor education. Tot slot zal dan de link gelegd worden tussen outdoor education en welbevinden.

Wat is outdoor education?

Outdoor education, wat is dat? Een vraag die vermoedelijk naar voren komt bij het lezen van de beschrijving van het praktijkprobleem. In de literatuur zijn er verschillende definities voor outdoor

education te vinden. Zo omschrijven Priest en Gass (2018) outdoor education in het boek 'Effective leadership in adventure programming' als volgt "Outdoor education [...] takes place primarily, but not exclusively, through involvement with the natural environment. In outdoor education, the emphasis for learning is placed on relationships concerning people and natural resources." (p29).

In de les 'Outdoor Education: Winter, Coast friluftsliv and leadership' die plaatsvond op 11 januari 2023 werden er enkele definities door Åge Vigane geciteerd. Allereerst citeerde Vigane een definitie van Sharp die outdoor education als volgt omschrijft "Learning through direct experience, dealing directly with native materials and life situations outside the classroom" (Sharp, 1943, geciteerd door Å. Vigane, 2023). Naast Sharp werd ook Julian Smith geciteerd die outdoor education beschrijft als

Outdoor education is simply a learning climate that offers opportunities for direct libratory experience in identifying and resolving real-life problems, for acquiring skills with which to enjoy a lifetime of creative living, for attaining concepts and insights about human and natural resources, and for getting us back in touch with the aspects of living where our roots were once firmly established. (Julian Smith, 1963, geciteerd door Å. Vigane, 2023)

Tot slot werd ook deze definitie van Donaldson and Donaldson geciteerd: "outdoor education is in, about and for the outdoors" (Donaldson and Donaldson, 1958, geciteerd door Å. Vigane, 2023).

Bij het vergelijken van de verschillende definities valt het op dat er een aantal gelijkenissen zijn. Zowel in de definitie van Priest en Gass (2018), van Sharp (1943, geciteerd door Å. Vigane, 2023) en van Donaldson and Donaldson (1958, geciteerd door Å. Vigane, 2023) komt naar voor dat een natuurlijke omgeving een belangrijke rol speelt in outdoor education. Daarnaast tonen de definities van Sharp (1943, geciteerd door Å. Vigane, 2023) en Julian Smith (1963, geciteerd door Å. Vigane, 2023) dat niet enkel de natuurlijke omgeving maar ook het opdoen van directe ervaringen belangrijk is. Hieruit blijkt dat het bij outdoor education belangrijk is dat kinderen ook dingen kunnen doen en dat het dus niet enkel luisteren is. Naast deze gelijkenissen voegt Julian Smith nog een extra element toe aan zijn definitie dat niet voorkomt in de andere definities. Julian Smith (1963, geciteerd door Å. Vigane, 2023) vindt dat outdoor education niet enkel gaat over onderwijs in de buitenlucht maar dat outdoor education ook leren over en voor het buitenleven is. Hiermee wordt bedoeld dat kinderen ook iets leren over het buitenleven en dat ze ook leren hoe ze moeten omgaan met het buitenleven.

Vlaamse outdoor education versus Noorse outdoor education?

Nu het begrip outdoor education gekend is, is het belangrijk om een beeld te krijgen van hoe dit precies vorm krijgt in Vlaamse scholen en in Noorse scholen. Er wordt gekozen om te focussen op Vlaamse scholen en niet op Belgische scholen omdat de opleiding zich richt op het Vlaamse onderwijssysteem.

In Vlaanderen heeft de overheid voor het kleuteronderwijs onderwijsdoelen opgesteld die gericht zijn op zes domeinen.

Op de website 'onderwijsdoelen' is te vinden dat er in het kleuteronderwijs onderwijsdoelen zijn voor de volgende domeinen:

- Lichamelijke opvoeding
- Mens en maatschappij
- Muzische vorming
- Nederlands
- Wetenschap en techniek
- Wiskundige initiatie (Onderwijs Vlaanderen, z.d.)

Het valt op dat outdoor education niet expliciet is opgenomen in de onderwijsdoelen voor het Vlaamse kleuteronderwijs (Onderwijs Vlaanderen, z.d.). Ondanks dat outdoor education hierin niet expliciet is opgenomen bieden de doelen wel kansen tot outdoor education. Binnen het domein 'wetenschap en techniek' zijn er bijvoorbeeld doelen rond de natuur (Onderwijs Vlaanderen, z.d.). Binnen het domein 'mens en maatschappij' zijn er dan weer doelen te vinden rond verkeer en ook het domein 'lichamelijke opvoeding' bevat heel wat motorische vaardigheden die buiten kunnen plaatsvinden (Onderwijs Vlaanderen, z.d.). Vlaamse kleuterscholen zijn verplicht om de onderwijsdoelen na te streven maar hoe ze deze integreren in het curriculum kunnen ze zelf bepalen (Onderwijs Vlaanderen, z.d.). Doordat scholen hun curriculum zelf bepalen is het heel schoolafhankelijk of er al dan niet ingezet wordt op outdoor education.

Van Helleputte en Cools (z.d.) delen op de website 'outdare teaching' dat de manier waarop outdoor education aan bod komt in Vlaamse scholen sterk afhankelijk is van ruimte en tijd. Het aspect tijd gaat over hoelang het moment van outdoor education duurt (één les, een halve lesdag, een hele lesdag...). Het aspect ruimte gaat dan over waar het outdoor education moment plaats vindt (op de speelplaats, in de nabije omgeving van de school, verder weg...). Door de domeinen tijd en ruimte te combineren kan outdoor education verschillende vormen aannemen op Vlaamse kleuterscholen. Dit maakt dan ook dat outdoor education op de meeste Vlaamse kleuterscholen op een bepaalde manier wel aanwezig is in het curriculum. Het gaat hier dan over bijvoorbeeld de dagelijkse speeltijd die buiten plaatsvindt, een uitstap naar het park, openluchtklassen ...

In Vlaanderen proberen leerkrachten via (kleine) initiatieven outdoor education in het curriculum en het Vlaamse onderwijssysteem te krijgen. In Noorwegen daarentegen maakt outdoor education deel uit van de inhouden die door de overheid zijn vastgelegd.

Op de website van de Noorse regering staat vermeld dat er in kleuterscholen (0-5 jaar) gewerkt wordt rond de volgende zeven domeinen:

- Communication, language and text
- Body, movement, food and health
- Art, culture and creativity
- Nature, environment and technology
- Quantities, spaces and shapes
- Ethics, religion and philosophy
- Local community and society (Kunnskapsdepartementet, 2023)

Een uitgebreide beschrijving van deze zeven domeinen is te vinden in het raamwerkplan voor kleuterscholen. Bij het lezen van de domeinbeschrijvingen valt het op dat outdoor education duidelijk aanwezig is in de domeinen 'body, movement, food and health', 'nature, environment and technology' en 'local community and society' (Norwegian Directorate for Education and Training, 2017). Ook binnen de andere domeinen is outdoor education mogelijk. Henderson en Vikander (2007) stellen in hun boek dat heel wat dingen die we binnen doen ook buiten gedaan kunnen worden. Ze geven als voorbeeld schilderen in de natuur (art, culture and creativity) of het op zoek gaan naar wiskundige vormen in de natuur (quantities, spaces and shapes).

Outdoor education binnen het Noorse onderwijssysteem bestaat vooral uit Friluftsliv. Friluftsliv is een Noorse term die door Henderson en Vikander (2007) gedefinieerd wordt als "experiences that bring people closer to nature". Henderson en Vikander (2007) voegen hier nog aan toe dat Friluftsliv voor jonge kinderen gaat over ervaringen met de nabije natuur, de natuur rondom het schoolgebouw. Friluftsliv wordt in hun boek geïllustreerd met het voorbeeld van enkele

peuters/kleuters die op een regenachtige dag naar buiten gaan om in de plassen te springen, de regendruppels op te vangen met hun mond, flesjes te vullen met nat zand... Åge Vigane gaf tijdens zijn les op 11 januari 2023 het voorbeeld van een kleuterleerkracht die samen met de kleuters rond een kampvuur zit om Friluftsliv te illustreren. Friluftsliv gaat dus over het in de natuur zijn en genieten van wat er op dat moment rondom ons gebeurt. Hieruit volgt dat outdoor education bekeken vanuit een friluftsliv-perspectief gaat over kleine buitenactiviteiten in de directe schoolomgeving (bv. genieten van een kampvuur).

Naast Friluftsliv is ook het Noorse woord 'uteskole' een vaak gebruikte term als het gaat over outdoor education in Noorwegen. Het begrip 'uteskole' kan letterlijk vertaald worden als 'buitenschool'. Een Engelse of Nederlandse verklaring van het begrip 'uteskole' is zeer moeilijk te vinden. Op de website forskerfrø omschrijft Jordet (2009) het begrip in het Noors. Als de omschrijving van Jordet (2009) vertaald wordt dan komt het erop neer dat 'uteskole' een onderwijsmethode is waarbij dagdagelijkse klasactiviteiten op regelmatige basis naar buiten worden verplaatst.

Outdoor education: wat levert het op?

Uit de bovenstaande vergelijking tussen het Vlaamse en Noorse onderwijs blijkt dat outdoor education sterk aanwezig is in het Noorse curriculum. In Vlaanderen daarentegen is outdoor education niet zo aanwezig in het curriculum. Het feit dat outdoor education zo sterk aanwezig is in het Noorse curriculum toont aan dat men in Noorwegen hierin voordelen ziet. De vraag is wat die voordelen zijn.

In de literatuur worden er talrijke voordelen van outdoor education gegeven. Zo geven Henderson en Vikander (2007) aan dat uit onderzoek gebleken is dat outdoor education een positief effect heeft op de gezondheid van kinderen. Ook in de brochure 'klassen zonder muren' wordt dit voordeel aangehaald door het Vlaamse departement omgeving (2019). Henderson en Vikander (2007) geven aan dat naast de gezondheid ook de motorische vaardigheden buiten meer bevorderd worden dan in een voorgestructureerde omgeving. Verder stelt het Vlaamse departement omgeving (2019) dat ook de sociale vaardigheden, het milieubewustzijn en het ruimtebesef erop vooruitgaan wanneer er gekozen wordt voor outdoor education. Ook wordt er in de brochure vermeld dat de buitenlucht een positief effect heeft op de concentratie van kinderen wat zou leiden tot een grotere leerwinst (Vlaamse departement omgeving, 2019).

Naast de hier boven genoemde voordelen zijn er ook vijf voordelen van outdoor education te vinden op de website van Learning through Landscapes.

Deze 5 voordelen zijn:

- Children's mental health and wellbeing improves
- Children's relationship with nature improves
- Education is more inclusive
- Curriculum learning is enhanced
- Child development is enhanced (Learning through Landscapes, 2022)

Het 'Learning through Landscapes'-team (2022) is het dus eens met het departement omgeving dat outdoor education het milieubewustzijn kan versterken. Daarnaast toont het voordeel 'child development is enhanced' gelijkenissen met het voordeel rond motorische vaardigheden van Henderson en Vikander (2007) en met het voordeel rond sociale vaardigheden van het departement

omgeving (2019). De andere drie voordelen worden niet aangehaald door Henderson en Vikander of het departement omgeving.

Wat is welbevinden?

Zoals hierboven vermeld, is er op de website van Learning through Landscapes (2022) te vinden dat outdoor education bijdraagt aan het welbevinden van kinderen. Vooraleer er verder wordt ingezoomd op de link tussen welbevinden en outdoor education is het belangrijk om eerst stil te staan bij het begrip welbevinden.

Het Centrum voor ervaringsgericht onderwijs (2020), kortweg CEGO, stelt dat welbevinden betrekking heeft op hoe het op emotioneel vlak met kinderen gaat. Welbevinden wordt omschreven als een toestand waarin kinderen zich bevinden wanneer ze zich emotioneel goed voelen.

Welbevinden is volgens het CEGO te herkennen aan volgende signalen:

- Genieten
- Spontaan en zichzelf zijn
- Openheid
- Ontspanning en innerlijke rust
- Vitaliteit

Het CEGO (2020) geeft aan dat welbevinden enkel kan ontstaan wanneer er voldaan is aan de zes basisbehoeften.

Deze basisbehoeften zijn:

- Lichamelijke behoeften
- Behoeftte aan affectie, warmte en tederheid
- Behoeftte aan veiligheid, duidelijkheid en continuïteit
- Behoeftte aan erkenning en bevestiging
- Behoeftte om zichzelf als kundig te ervaren
- Behoeftte aan zingeving en aan morele waarde

Hoe verhouden outdoor education en welbevinden zich tot elkaar?

De begrippen outdoor education en welbevinden klinken na het lezen van bovenstaande info niet meer vreemd in de oren. De vraag is echter hoe deze twee begrippen zich tot elkaar verhouden? Hoe wordt de link tussen deze twee begrippen in de literatuur beschreven?

Prisk en Cusworth (2018) geven in hun brochure 'From muddy hands and dirty faces... to higher grades and happy places' aan dat kinderen vandaag de dag heel wat stress ervaren. Er wordt hierbij verwezen naar de stress die kinderen ervaren om te presteren op school, de stress die voortkomt uit tijdsdruk en groepsdruk maar ook de stress die voortkomt vanuit de digitale wereld. Prisk en Cusworth (2018) stellen dat de buitenlucht ervoor zorgt dat kinderen minder druk en stress ervaren. Een eerste link tussen outdoor education en welbevinden is dus dat outdoor education kan bijdragen aan een vermindering van stress en druk. Dit kan gelinkt worden aan één van de signalen voor welbevinden, namelijk 'ontspanning en innerlijke rust' (CEGO, 2020).

Daarnaast verwijzen Prisk en Cusworth (2018) in hun brochure naar een werk van Stuart Lester. Volgens Stuart Lester (in Prisk en Cusworth, 2018) krijgen kinderen buiten de kans om dingen te doen waarvan ze de afloop nog niet meteen kennen. Deze situaties creëren een dosis gezonde stress en geven kinderen dan ook de kans om te leren hoe ze kunnen omgaan met stress. Aansluitend hierbij

verwijzen Prisk en Cusworth (2018) ook naar Tonia Gray. Tonia Gray (in Prisk en Cusworth, 2018) stelt net als Stuart Lester dat kinderen tijdens buitenspel de kans krijgen om te leren omgaan met stressvolle situaties. Tonia Gray geeft aan dat deze situaties positief zijn voor de veerkracht van kinderen. Een tweede link tussen outdoor education en welbevinden is dus dat outdoor education de veerkracht van kinderen versterkt doordat ze leren omgaan met stressvolle situaties. Ook dit kan gelinkt worden aan de inhoud van het CEGO (2020) rond welbevinden. Als kinderen erin slagen om een stressvolle situatie tot een goed einde te brengen dan draagt dit bij aan hun basisbehoefte om zich kundig te ervaren wat dan weer kan bijdragen tot een beter welbevinden (CEGO, 2020)

Tot slot verwijzen Prisk en Cusworth (2018) ook nog naar Peter Gray die uitlegt hoe vrij spel kan bijdragen aan welbevinden.

Peter Gray stelt dat vrij spel ervoor zorgt dat kinderen:

- Develop intrinsic interests and competencies
- Learn how to make decisions, solve problems, exert self-control, and follow rules
- Learn to regulate their emotions
- Make friends and learn to get along with others as equals
- Experience joy (Gray, 2011, geciteerd in Prisk en Cusworth, 2018)

Als kinderen in outdoor education de kans krijgen tot vrij spel dan leidt dit tot de bovengenoemde leerresultaten. Hierin is een duidelijke link te vinden met de signalen van welbevinden van het CEGO (2020). Door vrij spel leren kinderen omgaan met anderen wat verwijst naar het signaal 'openheid' (CEGO, 2020). Daarnaast verwijst het ervaren van plezier naar het signaal 'genieten' (CEGO, 2020). Ook de link met de basisbehoefte 'zichzelf als kundig ervaren' is hier niet ver te zoeken (CEGO, 2020). Een derde link tussen outdoor education en welbevinden die hieruit volgt is dat outdoor education ervoor zorgt dat kinderen genieten, dat ze openheid tonen (ze werken samen met andere kinderen), dat hun behoefte aan zichzelf als kundig ervaren bevredigd wordt... (CEGO, 2020).

Conclusie

Samenvattend is de conclusie van deze literatuurstudie dat outdoor education gaat over onderwijs dat gegeven wordt in de openlucht waarbij kinderen ook dingen leren over de natuur en leren zorgdragen voor de natuur. Het actief bezig zijn is hierbij een onmisbaar element. Zowel in België als Noorwegen wordt outdoor education al ingezet al maakt dit in Noorwegen wel meer deel uit van de dagelijkse klaspraktijk dan in België.

Outdoor education kent verschillende voordelen. Het zorgt voor een betere gezondheid, verbetert de motorische vaardigheden... Een opvallend voordeel is dat outdoor education bijdraagt aan het welbevinden van kinderen. Outdoor education draagt bij aan het welbevinden van kinderen doordat kinderen minder stress ervaren, het de veerkracht versterkt, kinderen laat genieten, de openheid van kinderen bevordert....

Onderzoeksdoel, ontwerpvraag en deelvragen

Onderzoeksdoel

Het onderzoeksdoel van deze bachelorproef is om de internationale competenties van studenten kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool te bevorderen door internationale vakkennis vanuit een Noorse Erasmusstudie binnen te brengen. Het binnenbrengen van deze internationale vakkennis heeft als doel studenten kleuteronderwijs handvaten aan te reiken om via outdoor education het welbevinden van de oudste kleuters te bevorderen. De manier waarop outdoor education vorm krijgt in Noorwegen zal hierbij dienen als inspiratiebron.

Ontwerpvraag

Op welke manier kan de internationale vakkennis rond het bevorderen van welbevinden via (Noorse) outdoor education binnengebracht worden in de opleiding kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool?

Onderzoeksfase 1

- Deelvraag 1: Op welke manier kan de internationale vakkennis rond het bevorderen van het welbevinden van oudste kleuters via outdoor education best binnengebracht worden in de opleiding?
- Deelvraag 2: Wat hebben studenten kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool nodig om de internationale vakkennis rond het bevorderen van welbevinden bij oudste kleuters via outdoor education effectief toe te passen in de praktijk?
- Deelvraag 3: Hoe bevorderen Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden van (oudste) kleuters via outdoor education?

Onderzoeksfase 2

- Deelvraag 4: Zet het ontwerp studenten uit de opleiding kleuteronderwijs aan om aan de slag te gaan met outdoor education?
- Deelvraag 5: Biedt het ontwerp voldoende theoretische en praktijkgerichte informatie rond outdoor education?

Onderzoeksfase 1

Methode (fase 1)

Deelvraag 1: Op welke manier kan de internationale vakkennis rond het bevorderen van het welbevinden van oudste kleuters via outdoor education best binnengebracht worden in de opleiding?

Om een antwoord te formuleren op de eerste onderzoeksvraag werd er gekozen voor de dataverzamelmethode ‘bevragen’ uit het handboek ‘Praktijkonderzoek in de school’ van Van Der Donk en Van Lanen (2020). Meer bepaald is er een interview afgenomen met Ilse Gentier. Deze methode was het meest geschikt aangezien de antwoorden op deze deelvraag niet te vinden waren in tekstbronnen en ook niet geobserveerd konden worden. Daarnaast was het via een interview ook mogelijk om bijvragen te stellen indien nodig.

Ilse Gentier is docent bewegingsopvoeding en muzische vorming binnen de opleiding kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool. Ilse Gentier leek een geschikte kandidaat aangezien zij o.a. de opleidingsonderdelen ‘procesgericht werken: beweging’, ‘krachtige leeromgeving: wereldverkenners’ en ‘onderzoekend leren’ doceert. In de inleiding van deze bachelorproef werd al aangegeven dat er in de ECTS-fiches van deze opleidingsonderdelen inhouden rond outdoor education te vinden zijn. Daarnaast heeft Bieke Vandamme getipt dat Ilse Gentier binnen de opleiding kleuteronderwijs sterk betrokken is bij zaken rond outdoor education en risky play.

Via e-mail werd Ilse Gentier uitgenodigd voor een interview. Dit vond plaats op 3 april 2023 via Microsoft teams. Het interview vond digitaal plaats omdat het door de afstand België-Noorwegen niet mogelijk was dit live te laten plaatsvinden. Het interview werd opgenomen en uitgeschreven in een transcript om de data-analyse te vereenvoudigen.

Tijdens het interview werd er gebruik gemaakt van een interviewleidraad met open interviewvragen. Er werd gekozen voor open interviewvragen aangezien deze meer informatie opleveren. Verder werd er voor het opstellen van de vragen geen gebruik gemaakt van een bestaand instrument. Voor het bepalen van de vragen werd er wel een beroep gedaan op de techniek ‘vragende woorden’ uit het handboek ‘praktijkonderzoek in de school’ van Van Der Donk en Van Lanen (2020). Via de interviewleidraad werd er allereerst bevestigd hoe outdoor education momenteel aanbod komt in de opleiding kleuteronderwijs. Daarna werd er bevestigd aan welke eisen het ontwerp volgens de opleiding moet voldoen. De interviewleidraad is terug te vinden in bijlage A.

Om de data te analyseren die het interview opleverde werd er gebruik gemaakt van analysemethode 11 ‘thematisch coderen’ uit het handboek ‘Praktijkonderzoek in de school’ van Van Der Donk en Van Lanen (2020). Er werd voor deze methode gekozen omdat deze methode niet enkel focust op hoe vaak een thema aanbod komt maar ook op de relatie tussen de verschillende thema’s.

Deelvraag 2: Wat hebben studenten kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool nodig om de internationale vakkennis rond het bevorderen van welbevinden bij oudste kleuters via outdoor education effectief toe te passen in de praktijk?

Het antwoord op deelvraag 2 werd ook achterhaald via de methode ‘bevragen’ uit het handboek ‘Praktijkonderzoek in de school’ van Van Der Donk en Van Lanen (2020). Bij deze deelvraag werd er echter niet gewerkt met een interview maar met een enquête. Er werd gekozen voor deze methode omdat de noden van studenten enkel achterhaald konden worden door hen te bevragen. Daarnaast was het grote voordeel van een enquête dat er heel wat studenten op een relatief korte

tijd bevestigd konden worden. De enquête was ook anoniem waardoor studenten zich mogelijk vrijer voelden om eerlijk te antwoorden.

De enquête was een Google formulier dat bestond uit tien vragen. De enquête bestond zowel uit open als gesloten interview vragen. Er werd gekozen voor een mix omdat voor een aantal vragen een gesloten structuur noodzakelijk was voor een goede data-analyse. Anderzijds peilden andere vragen dan weer naar een persoonlijke ervaring en was een open structuur noodzakelijk. De vragen zijn niet gebaseerd op vragen uit een bestaand instrument. De vragen werden bepaald a.d.h.v. de techniek 'vragende woorden' uit het handboek 'Praktijkonderzoek in de school' van Van Der Donk en Van Lanen (2020). De vragen in de enquête waren gericht op de kennis die studenten hebben rond outdoor education, eventuele ervaringen die studenten hebben met outdoor education en waaraan studenten nood hebben om aan de slag te gaan met outdoor education. De enquête kan teruggevonden worden in bijlage B.

Aan de enquête namen enkel studenten kleuteronderwijs van de Arteveldehogeschool deel. In totaal hebben 23 studenten de enquête ingevuld. Er namen zowel studenten uit schijf 1, 2 als 3 deel aan de enquête. Specifiek hebben zes studenten uit schijf 1, vier studenten uit schijf 2 en 13 studenten uit schijf 3 de enquête ingevuld. De enquête was gericht op alle opleidingsjaren omdat er op dat moment nog niet geweten was binnen welk opleidingsonderdeel de internationale vakkennis binnen gebracht zou worden. Doordat de data verzameling gericht was op de drie schijven kon er later gericht ingespeeld worden op de noden van studenten uit de schijf waarop het ontwerp zich richt.

De enquête werd onder de studenten verspreid via sociale media. De enquête werd op 30 maart 2023 via Messenger en Whatsapp verstuurd naar enkele studenten uit de verschillende opleidingsfasen. Deze studenten hebben de link van de enquête gedeeld in hun groepschat zodat zoveel mogelijk studenten bereikt werden. De studenten konden de enquête invullen tot en met 21 april 2023.

Voor het analyseren van de data die de gesloten vragen opleverden werd er gebruik gemaakt van analysemethode 8 'data van gesloten kijkpunten, observatiepunten en vragen combineren' uit het handboek 'Praktijkonderzoek in de school' van Van Der Donk en Van Lanen (2020). Er werd voor deze methode gekozen omdat er op die manier gefocust kon worden op de antwoorden van de studenten uit de schijf waarvoor het ontwerp gemaakt werd. Voor het analyseren van de data die de open vragen opleverden werd er gebruik gemaakt van analysemethode 10 'data analyseren aan de hand van categorieën' uit het handboek 'Praktijkonderzoek in de school' van Van Der Donk en Van Lanen (2020). Er werd voor deze analysemethode gekozen omdat hiermee de minder gestructureerde data omgezet kon worden in meer gestructureerde data.

Deelvraag 3: Hoe bevorderen Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden van (oudste) kleuters via outdoor education?

Voor het beantwoorden van deelvraag 3 werden de methodes 'bevragen' en 'tekstbronnen bestuderen' uit het handboek 'Praktijkonderzoek in de school' van Van Der Donk en Van Lanen (2020) gebruikt. Er werd gekozen voor de methodes 'bevragen' en 'tekstbronnen bestuderen' omdat een bezoek aan een Noorse kleuterschool niet mogelijk was door de beperkte tijd. Een bezoek had heel wat data vanuit verschillende perspectieven kunnen opleveren. Bij een bezoek zou er namelijk informatie via observatie, bevragen en het bestuderen van tekstbronnen verzameld worden. Doordat dit niet mogelijk was is er gekozen om de dataverzameling toch zo breed mogelijk te houden en enkel de observatie niet te laten plaatsvinden. De dataverzameling via het bevragen van een Noorse leerkracht en via het bestuderen van tekstbronnen gaf inzicht in hoe welbevinden in de praktijk

bevorderd wordt via outdoor education en hoe dit volgens de theorie gebeurt. Dit gaf de mogelijkheid om theorie en praktijk met elkaar te vergelijken waardoor het logisch was dat er voor deze twee methoden gekozen is.

Methode bevragen:

Een docent aan de universiteit van Stavanger gaf als tip om de Endestrø friluftsbarnehage te contacteren voor de bevraging aangezien deze school sterk inzet op outdoor education en friluftsliv. Via mail werd er contact opgenomen met de school om te vragen of één van de leerkrachten ervoor openstond om enkele vragen te beantwoorden. De school stemde er mee in om de vragen te beantwoorden. Omwille van de taalbarrière gaf de school er de voorkeur aan om geen live interview te doen maar om een vragenlijst te beantwoorden. Er werd dus een vragenlijst naar de school gestuurd die ingevuld werd.

Zoals hierboven vermeld is er voor de bevraging van een Noorse kleuterleerkracht als instrument een vragenlijst gebruikt. De vragenlijst was een word-document met 12 open vragen. De reden dat er gewerkt is met open vragen is omdat deze vragen meer data opleveren dan gesloten vragen waardoor er een beter beeld gevormd kan worden van hoe Noorse leerkrachten outdoor education inzetten. De centrale thema's van de vragen waren hoe outdoor education vorm krijgt, welke rol welbevinden heeft en hoe het welbevinden via outdoor education bevorderd wordt in de Noorse kleuterschool. De school kreeg de vragenlijst doorgestuurd op 1 april 2023 en had tot 25 april 2023 de tijd om de vragen te beantwoorden. De vragenlijst is terug te vinden in bijlage C.

Voor het analyseren van de data die voortkwam uit de vragenlijst werd er gebruik gemaakt van analysemethode 11 thematisch coderen. Er werd voor deze analysemethode gekozen omdat de centrale thema's al vastgelegd waren in de vragenlijst en omdat deze methode zich niet richt op hoe vaak de thema's voorkomen maar op de onderlinge verbanden.

Methode bestuderen van tekstbronnen:

Naast het bevragen van een Noorse kleuterleerkracht werden er ook tekstbronnen bestudeerd om deze deelvraag te beantwoorden. Omdat er verschillende bronnen beschikbaar zijn werden er allereerst selectiecriteria geformuleerd die gebruikt werden om te bepalen welke bronnen wel en niet gebruikt werden. De volgende selectiecriteria werden gebruikt:

Inclusie:

De bron:

- Gaat over de relatie tussen welbevinden en outdoor education
- De bron gaat over outdoor education in Noorwegen
- De bron gaat over outdoor education bij oudste kleuters (5-6- jarigen)

Exclusie:

De bron:

- Gaat over outdoor education maar legt niet de link met welbevinden
- De bron gaat over outdoor education in een ander land dan Noorwegen

Eens de selectiecriteria gekend waren werd er gezocht naar bruikbare bronnen. Allereerst werden de tekstbronnen die gepubliceerd zijn op het digitaal leerplatform Canvas van de universiteit van Stavanger bekeken. Vervolgens werd er via Oria, het platform van de universiteitsbibliotheek van Stavanger, gezocht naar bruikbare bronnen. Er werden verschillende zoektermen gebruikt die telkens een ander aantal treffers opleverden. Tijdens het interview voor het beantwoorden van deelvraag 1

had Ilse Gentier enkele namen genoemd van personen die onderzoek doen rond outdoor education en risky play. Deze namen werden ook als zoektermen gebruikt. Hieronder is een overzicht te vinden van de gebruikte zoektermen en het aantal treffers dat dit opleverde.

Waar gezocht	Zoekterm(en)	Aantal treffers
Oria	Rasmus Kleppe	28
Oria	Sandseter	182
Oria	Bjørger	33
Oria	Fjørtoft	631
Oria	Importance of wellbeing + Norwegian kindergarten	7
Oria	Wellbeing + Norwegian kindergarten	28
Oria	Stimulating wellbeing + outdoor education	3
Oria	Wellbeing + barnehagen	25
Oria	Skarstein & Ugelstad	2
Oria	Åge Vigane + school in the local forest	0
Oria	Åge Vigane	17
Oria	History of friluftsliv + Norwegian kindergarten	1
Oria	History + Norwegian kindergarten	64

De zoektocht via Oria leverde 3 bruikbare bronnen op, namelijk 'Children's play, well-being and involvement: how children play indoors and outdoors in Norwegian early childhood education and care institutions – R. Storli & E. Sandseter', 'Children's experience of activities and participation and their subjective well-being in Norwegian Early childhood education and care institutions – E. Sandseter & M. Seland' en 'Nærmiljøfriluftsliv i skolen – T. Lundhaug & Å.Vigane'. In de week van 24 april 2023 zijn deze tekstbronnen bestudeerd geweest. Als instrument voor het bestuderen van deze bronnen is er gebruik gemaakt van een kijkkader. Het kijkkader is niet gebaseerd op een bestaand kijkkader. Voor het opstellen van het kijkkader is er gebruik gemaakt van de informatie uit het handboek 'Praktijkonderzoek in de school' van Van Der Donk en Van Lanen (2020). Voor het opstellen van het kijkkader is er gebruik gemaakt van open kijkpunten omdat deze meer informatie opleveren. De centrale thema's van dit kijkkader zijn welbevinden, outdoor education en de basisbehoeften. Het kijkkader is terug te vinden in bijlage D.

Resultaten en conclusies (fase 1)

Resultaten (fase 1)

Deelvraag 1: Op welke manier kan de internationale vakkennis rond het bevorderen van het welbevinden van oudste kleuters via outdoor education best binnengebracht worden in de opleiding?

Uit het interview met Ilse Gentier blijkt dat er momenteel inhoud rond outdoor education aan bod komen binnen enkele opleidingsonderdelen die deel uitmaken van de educatieve bachelor kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool. Ilse Gentier gaf aan dat het gaat om de opleidingsonderdelen procesgericht werken: beweging en procesgericht werken: wereldoriëntatie en wiskundige initiatie (schijf 1), krachtige leeromgeving: wereldverkenners (schijf 2) en onderzoekend leren (schijf 3). Verder hebben de studenten toegang tot een materialenbank met o.a. outdoor materialen (bv. vergrootglazen) en activiteiten- en inspiratiefiches op de stagewebsite.

De bovengenoemde opleidingsonderdelen bieden kansen voor het binnenbrengen van internationale vakkennis rond het bevorderen van welbevinden via outdoor education. Vanuit Gentier haar standpunt lijken de opleidingsonderdelen 'krachtige leeromgeving: wereldverkenners' en 'onderzoekend leren' hier het meest geschikt voor. De opleidingsonderdelen uit het eerste jaar zijn volgens Gentier minder geschikt aangezien studenten de klascontext nog volop aan het verkennen zijn en eerst theoretische en didactische bagage nodig hebben. Binnen het opleidingsonderdeel 'krachtige leeromgeving: wereldverkenners' ziet Gentier kansen voor het binnenbrengen van de internationale vakkennis rond outdoor education wanneer er gewerkt wordt rond de projecten 'vruchten en zaden' of 'ti-ta-touwenland'. Echter, het opleidingsonderdeel 'onderzoekend leren' lijkt het meest geschikt volgens Ilse Gentier aangezien dit o.a. gebaseerd wordt op zaken uit het werkveld. Daarnaast kan dit opleidingsonderdeel ook nog verrijkt worden met extra kaders.

Tijdens het interview vertelde Gentier dat ze studenten al aan de slag zag gaan met outdoor education. Enkele aangehaalde voorbeelden zijn een bewegingsactiviteit met paaseitjes, een leeruitstap en een Krullenbolles (schrijffritmiek). Volgens Gentier zijn de stageschool en de persoonlijke interesse van de studenten voor outdoor education de belangrijkste factoren die bepalen of een student al dan niet aan de slag gaat met outdoor education. Als de stageschool al sterk inzet op outdoor education of als de studenten hier een persoonlijke interesse voor hebben dan zullen ze dit ook sneller uitproberen.

Door de internationale vakkennis rond het stimuleren van welbevinden via outdoor education binnen te brengen in de opleiding kunnen studenten nog meer gestimuleerd worden om aan de slag te gaan met outdoor education. Ilse Gentier vindt het belangrijk dat het ontwerp kansen biedt om studenten actief dingen buiten te laten doen.

“Als je rond outdoor education iets doet vinden we het in de opleiding wel belangrijk dat je met de studenten naar buiten gaat”. - Gentier, I.

Daarnaast geeft Gentier als ontwerpeisen mee dat het ontwerp studenten uitdaagt hun eigen activiteit te bedenken, dat het een goed voorbeeld bevat waarop de tips worden toegepast en uitgelegd en de aanwezigheid van een Noors kader rond waarom outdoor education zo belangrijk is in Noorwegen.

Deelvraag 2: Wat hebben studenten kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool nodig om de internationale vakkennis rond het bevorderen van welbevinden bij oudste kleuters via outdoor education effectief toe te passen in de praktijk?

De enquête die is afgenomen bij 23 studenten (waarvan 13 respondenten uit het derde jaar) leerkracht kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool toont aan dat studenten uit het derde jaar algemeen gezien weten wat outdoor education is. Slechts één respondent uit het derde jaar gaf aan al van outdoor education gehoord te hebben maar dat hij/zij niet precies weet wat dit inhoudt. Alle andere respondenten uit het derde jaar gaven aan te weten wat outdoor education is.

Ondanks dat studenten uit het derde jaar doorgaans weten wat outdoor education is blijkt dat 38,46% van de respondenten uit het derde jaar toch nog niet aan de slag gegaan is met outdoor education. De hoofdredenen waarom deze studenten hiermee nog niet aan de slag gingen is omdat ze het gevoel hebben over onvoldoende kennis rond outdoor education te beschikken. Aangezien de overgrote meerderheid wel aangaf te weten wat outdoor education is kan hieruit geconcludeerd worden dat het dus niet zozeer gaat over een gebrek aan kennis rond wat outdoor education precies is. Vermoedelijk gaat het dus eerder over een gebrek aan organisatorische kennis, kennis rond veiligheid, een gebrek aan inspiratie voor buitenactiviteiten... Andere redenen die werden aangehaald door studenten waarom ze nog niet aan de slag gingen met outdoor education zijn dat ze hier nog niet over nagedacht hebben of dat er in de schoolomgeving niet echt mogelijkheden waren. Hieruit kan afgeleid worden dat studenten dus mogelijk ook niet weten welke mogelijkheden er in de omgeving zijn en hoe ze deze mogelijkheden kunnen zien.

Aangezien 38,46% van de respondenten uit het derde jaar nog niet aan de slag ging met outdoor education volgt hieruit dat 61,54% hier dus wel al mee aan de slag ging. Van de respondenten uit het derde jaar deed 15,38% dit bij de jongste kleuters, 23,08% deed dit bij de oudste kleuters en 23,08% deed dit zowel bij jongste als oudste kleuters. In bijlage B is te vinden welke outdoor education activiteiten studenten al deden met de kleuters. De hoofdredenen waarom deze studenten kozen voor outdoor education zijn enerzijds de stageschool die hierop een visie heeft waardoor studenten verplicht zijn een outdoor les te geven en anderzijds het besef dat kleuters hierdoor kennis opdoen over de natuur. Andere redenen zijn terug te vinden in bijlage B.

Op de vraag waar studenten nood aan hebben om effectief met outdoor education aan de slag te gaan, antwoordt de meerderheid van de respondenten uit het derde jaar met praktijkvoorbeelden. Daarnaast geven ook verschillende respondenten uit het derde jaar aan nood te hebben aan foto's. Verder valt het op dat slechts twee studenten aangaven nood te hebben aan theoretische info. Hieruit kan geconcludeerd worden dat studenten dus meer nood hebben aan praktijkgerichte info dan aan theoretische info. Toch kozen studenten uit het derde jaar vaker voor praktijkvoorbeelden dan voor uitgewerkte lesfiches. Dit toont aan dat studenten nood hebben aan concrete voorbeelden die wel nog ruimte bieden voor hun eigen creativiteit en ideeën. Tot slot gaven alle respondenten uit het derde jaar aan dat ze deze praktijkvoorbeelden en foto's willen verkrijgen via een activiteitenboek.

Deelvraag 3: Hoe bevorderen Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden van (oudste) kleuters via outdoor education?

Uit de bevraging van enkele leerkrachten van de Endrestrø friluftsbarnehage (een Noorse kleuterschool) blijkt dat welbevinden een belangrijke plaats krijgt in het Noorse onderwijs. Allereerst gaven de Noorse kleuterleerkrachten aan dat welbevinden in het Noorse kleuteronderwijs betekent dat kinderen zich veilig, comfortabel en gelukkig voelen tijdens de schooldag.

“By young children’s well-being, we mean children that feel safe, comfortable and happy during their day and overall time in the kindergarten”. - Teacher of the Endrestrø friluftsbarnhage.

Daarnaast werd door de leerkrachten ook aangehaald dat welbevinden gaat over kinderen die zich deel voelen van een gemeenschap en die vrienden maken door op verschillende manieren met elkaar in interactie te gaan. Bijlage E toont aan dat dit overeenkomt met de omschrijvingen voor welbevinden in de literatuur.

“Well-being of young children in Norwegian kindergartens also mean that the children can experience community and friendship with other children of their age through different types of interaction, for instance through words, play, and body language”. - Teacher of the Endrestrø friluftsbarnhage.

Verschiedende leerkrachten van de Endrestrø friluftsbarnhage gaven aan dat in Noorse kleuterscholen het investeren in goede relaties met de kinderen een belangrijke rol speelt in het bevorderen van hun welbevinden. Daarnaast werd ook het tegemoetkomen aan zowel de fysieke als mentale basisbehoeften meerdere keren aangehaald als een belangrijke factor voor het bevorderen van welbevinden. Verder is er in bijlage E te lezen dat ook kleuterparticipatie een belangrijke rol speelt bij het bevorderen van welbevinden in Noorse kleuterscholen.

Op de Endrestrø friluftsbarnhage speelt outdoor education en friluftsliv een centrale rol en daarom vinden bijna alle lessen buiten plaats. Doordat de leerkrachten bijna altijd buiten zijn met de kinderen wordt het welbevinden van de kinderen ook grotendeels buiten, via outdoor education, gestimuleerd. Zoals eerder aangegeven zijn het investeren in relaties en het tegemoetkomen aan de fysieke en mentale basisbehoeften belangrijke factoren op Noorse kleuterscholen voor het bevorderen van welbevinden. De Noorse kleuterleerkrachten gaven aan dat kinderen behoefte hebben aan lichamelijk contact, emotionele nabijheid, veiligheid, verbondenheid, interesses verkennen en dingen leren, zelfstandigheid, respect en acceptatie. In bijlage E is te vinden dat dit aansluit bij de zes basisbehoeften van het CEGO (z.d.).

Uit de bevraging blijkt dat de Noorse kleuterleerkrachten een belangrijke rol spelen in het vervullen van deze behoeften. Zo passen ze hun activiteiten aan, aan de leeftijd en mogelijkheden van de kinderen. Daarnaast krijgen de kinderen ook heel wat vrijheid om zelf dingen uit te proberen (bv. het beklimmen van een boom, rennen op een berg...). De leerkrachten van de Endrestrø friluftsbarnhage creëren een veilige omgeving door de kinderen te troosten en te benadrukken hoe dapper ze zijn wanneer zaken die ze uitprobeerden net iets te eng werden. Daarnaast creëren de leerkrachten ook veiligheid door vanaf het moment dat kinderen bij hen op school komen elke dag naar buiten te gaan. Dit wordt stap voor stap opgebouwd waardoor kinderen kunnen wennen aan de verschillende weersomstandigheden. De behoefte om zichzelf als kundig te ervaren wordt door de leerkrachten gestimuleerd door de kinderen zoveel mogelijk te stimuleren om zich zelfstandig aan te kleden. Verder komen de leerkrachten tegemoet aan de lichamelijke behoeften van de kinderen door ervoor te zorgen dat hun kledij is aangepast aan de weersomstandigheden. In bijlage E worden er door Lundhaug en Vigane (2021) gelijkaardige voorbeelden gegeven.

Tot slot merken de leerkrachten van de Endrestrø friluftsbarnhage op dat de kinderen een hoger welbevinden hebben tijdens buitenlessen en dat er minder conflicten zijn. Een mogelijke verklaring hiervoor is volgens de leerkrachten dat er meer materiaal beschikbaar is. In een klaslokaal willen meerdere kinderen soms allemaal dezelfde auto, wat niet mogelijk is. In de natuur is er een enorme hoeveelheid materiaal beschikbaar waardoor dit soort conflicten zich zelden voordoen. Daarnaast geven de leerkrachten aan dat sommige kinderen het fijn vinden om te stoeien maar dat dit vaak ook

samengaat met lawaai. Voor sommige kinderen kan dit lawaai overweldigend zijn. In de buitenomgeving hebben deze kinderen de ruimte om hun eigen plek op te zoeken waar het rustig is.

Conclusie (fase 1) - ontwerpeisen

Uit de resultaten van deelvraag 1, 2 en 3 kan geconcludeerd worden dat het ontwerp aan onderstaande ontwerpeisen moet voldoen.

Ontwerpeisen	Data waaruit de ontwerpeis voortkomt
Een ontwerp voor het opleidingsonderdeel 'onderzoekend leren' uit schijf 3.	Interview met Ilse Gentier: Tijdens het interview met Ilse Gentier werd het duidelijk dat de internationale vakkennis het best wordt binnengebracht in het opleidingsonderdeel 'onderzoekend leren'. Dit opleidingsonderdeel is het meest geschikt omdat er hier vertrokken wordt vanuit het werkveld en omdat er binnen dit vak nog ruimte is voor extra kaders en input vanuit Noorwegen.
Het ontwerp biedt kansen om studenten actief dingen buiten te laten doen.	Interview met Ilse Gentier: Tijdens het interview gaf Ilse Gentier aan dat de opleiding het belangrijk vindt dat er naar buiten gegaan wordt wanneer er rond outdoor education gewerkt wordt. Om die reden is het dus belangrijk dat het ontwerp kansen biedt om naar buiten te gaan.
Het ontwerp bevat geen kant en klare activiteiten maar daagt studenten uit om zelf outdoor activiteiten te bedenken.	Interview met Ilse Gentier + resultaten enquête afgenomen bij studenten kleuteronderwijs: Ilse Gentier gaf tijdens het interview aan dat zij het belangrijk vindt dat studenten ook nadenken waarom ze iets willen doen en hoe ze iets willen doen. Wanneer de activiteitenbundel kant en klare activiteiten bevat krijgen studenten minder kansen om hierover na te denken. Ook vanuit de enquête die afgenomen is bij studenten bleek dat studenten eerder nood hebben aan praktijkvoorbeelden dan aan kant en klare activiteitenfiches.
Het ontwerp bevat praktijkvoorbeelden.	Interview met Ilse Gentier + resultaten enquête afgenomen bij studenten kleuteronderwijs: In de enquête die is afgenomen bij studenten kleuteronderwijs gaf het merendeel van de respondenten uit het derde jaar aan nood te hebben aan praktijkvoorbeelden. Om tegemoet te komen aan de noden van studenten mogen praktijkvoorbeelden dus niet ontbreken. Daarnaast gaf ook Ilse Gentier aan dat het zeker waardevol is om een goed praktijkvoorbeeld te bespreken.
Het ontwerp bevat een Noors kader dat uitlegt waarom outdoor education zo belangrijk is in Noorwegen.	Interview met Ilse Gentier: Ilse Gentier gaf tijdens het interview aan dat het opleidingsonderdeel 'onderzoekend leren' nog

	verrijkt kan worden met wat extra kaders. Zij gaf tijdens het interview aan dat het zinvol is om kort uit te leggen waarom outdoor education zo belangrijk is in Noorwegen.
Het ontwerp bevat info rond de organisatie en de veiligheidsaspecten i.v.m. outdoor education.	Resultaten enquête afgenomen bij studenten kleuteronderwijs: In de enquête gaven studenten die nog niet aan de slag gingen met outdoor education aan dat de reden hiervoor een gebrek aan kennis was. De studenten weten echter wel wat outdoor education is. Deze vaststelling toonde aan dat studenten nood hebben aan kennis rond outdoor education die zich niet specifiek richt op wat het precies is. Het is daarom zinvol om kennis rond organisatie en veiligheidsaspecten toe te voegen.
Het ontwerp biedt inspiratie voor outdoor activiteiten.	Resultaten enquête afgenomen bij studenten kleuteronderwijs: Zoals bij de vorige ontwerpeis vermeld, missen studenten bepaalde kennis rond outdoor education die niet specifiek gericht is op wat het inhoudt. Het is daarom zinvol om studenten kennis aan te reiken die hun inspiratie biedt voor outdoor activiteiten.
Het ontwerp toont de mogelijkheden voor outdoor education in alle soorten terrein.	Resultaten enquête afgenomen bij studenten kleuteronderwijs: Uit de enquête blijkt dat studenten er soms ook voor kiezen om niet aan de slag te gaan met outdoor education omdat ze het gevoel hebben dat de omgeving zich er niet toe leent. Toch blijkt vanuit de literatuur en de gevolgde lessen in Noorwegen dat outdoor education overal mogelijk is. Het is daarom zinvol om studenten te tonen welke mogelijkheden, welk terrein biedt.
Het ontwerp bevat foto's.	Resultaten enquête afgenomen bij studenten kleuteronderwijs: In de enquête gaven studenten aan dat ze naast praktijkvoorbeelden ook nood hebben aan foto's. Om tegemoet te komen aan de noden van studenten mogen foto's dus niet ontbreken.
Het ontwerp wordt uitgewerkt in de vorm van een activiteitenboek.	Resultaten enquête afgenomen bij studenten kleuteronderwijs: In de enquête gaven alle respondenten uit het derde jaar aan dat ze meer te weten willen komen over het bevorderen van het welbevinden van oudste kleuters via outdoor education via een activiteitenboek. Dit toont dat een activiteitenboek het meeste tegemoetkomt aan de noden van derdejaarsstudenten. Het is bijgevolg dus ook het meest geschikte ontwerp.

Het ontwerp toont hoe de basisbehoeften via outdoor education bevredigd kunnen worden.

Bevraging leerkrachten Endrestø

friluftsbarnhage: Uit de bevraging van de leerkrachten van de Endrestø friluftsbarnhage blijkt dat het tegemoetkomen aan de fysieke en mentale basisbehoeften van kinderen een belangrijke rol speelt in het bevorderen van welbevinden op Noorse kleuterscholen. Het ontwerp zal gebaseerd zijn op hoe welbevinden in Noorwegen via outdoor education wordt bevorderd en dus mag dit zeker niet ontbreken in het ontwerp.

Onderzoeksfase 2

Methode (fase 2)

Deelvraag 4: Zet het ontwerp studenten uit de opleiding kleuteronderwijs aan om aan de slag te gaan met outdoor education?

Deelvraag 5: Biedt het ontwerp voldoende theoretische en praktijkgerichte informatie rond outdoor education?

Voor het beantwoorden van onderzoeksvragen 4 en 5 werd de methode bevragen ingezet. Meer specifiek werd er gebruik gemaakt van twee online vragenlijsten die opgesteld werden in Google formulieren. Eén vragenlijst bestond uit vragen voor studenten en de andere vragenlijst bestond uit vragen voor Ilse Gentier, één van de docenten van het opleidingsonderdeel onderzoekend leren.

De studenten die de vragenlijst invulde werden gekozen op basis van de enquête die werd afgenomen voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 2 in onderzoeksfase 1. In deze enquête werd er namelijk gevraagd aan de studenten om hun e-mailadres in te vullen indien ze bereid waren om het ontwerp te testen. Zes studenten vulde hun e-mailadres in en zij werden via mail opnieuw gecontacteerd. De studenten kregen het ontwerp doorgestuurd samen met de link naar de online vragenlijst. Er werd aan de studenten gevraagd om eerst het ontwerp door te nemen en vervolgens het Google formulier in te vullen.

Omdat het ontwerp geïntegreerd zou worden in het opleidingsonderdeel onderzoekend leren was het belangrijk dat het ontwerp niet enkel getest werd door studenten maar ook door een docent. Omdat er voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 1 al een interview werd afgenomen met Ilse Gentier, een docent van het opleidingsonderdeel onderzoekend leren, leek zij de geschikte kandidaat. Ilse Gentier werd net als de studenten via mail gecontacteerd met de vraag of zij het ontwerp wou doornemen en vervolgens de online vragenlijst wou invullen.

De vragenlijsten (Zie bijlagen G en H) bestonden zowel uit open als gesloten interviewvragen als uit enkele interviewvragen die een getal opleverden. Er werd o.a. gepeild naar hoe overzichtelijk en duidelijk het activiteitenboek is, of het activiteitenboek aanzet om aan de slag te gaan met outdoor education en of het ontwerp voldoende theoretische en praktijkgerichte informatie bevat.

Voor het analyseren van de resultaten uit de online vragenlijsten werd er gebruik gemaakt van twee analysemethodes. Analysemethode 1 'gemiddelde berekenen' werd gebruikt om de schaalvraag te analyseren. Daarnaast werd ook analysemethode 9 'betekenisvolle tekstfragmenten labelen' gebruikt voor het analyseren van de open vragen.

Resultaten en conclusies (fase 2)

Beschrijving van het ontwerp

Uit onderzoeksfase 1 kwamen verschillende ontwerpeisen voort. Deze ontwerpeisen werden met elkaar gecombineerd en het resultaat is een activiteitenboek dat studenten kleuteronderwijs inspiratie kan bieden rond outdoor education. Het activiteitenboek is een papieren A5-boekje dat ontworpen is met Microsoft Word. De opbouw van het activiteitenboek is als volgt: voorwoord, gebruikte symbolen, basisbehoeften & outdoor education, soorten terrein, materialen, 5 tips voor als je aan de slag wil met outdoor education, een voorbeeld uit Noorwegen en de bronnen. Het volledige activiteitenboek is terug te vinden in bijlage F.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de verschillende onderdelen:

Onderdeel	Beschrijving
Voorwoord	Het voorwoord start met een voorstelling van mijzelf, de maker van het activiteitenboek. Vervolgens wordt er uitgelegd waarom outdoor education zo belangrijk is in Noorwegen. Tot slot wordt er in het voorwoord nog uitgelegd hoe je het activiteitenboek kan gebruiken om inspiratie op te doen om het welbevinden via outdoor education te bevorderen.
Gebruikte symbolen	In dit onderdeel worden de gebruikte symbolen weergegeven met daarnaast telkens de betekenis van het symbool.
Basisbehoeften & outdoor education	In het onderdeel 'basisbehoeften & outdoor education' worden de zes basisbehoeften opgesomd en kort uitgelegd. Vervolgens wordt er uitgelegd hoe elke basisbehoefte aan bod kan komen in outdoor education. Tot slot worden er ook telkens voorbeelden gegeven van hoe we via outdoor education tegemoet kunnen komen aan deze behoeften.
Soorten terrein	Dit onderdeel start met een opdracht rond soorten terreinen. Vervolgens volgt er een opsomming van de verschillende soorten terreinen met telkens een aantal mogelijkheden die het terrein biedt. Bij enkele terreinen zijn er ook praktische tips en/of veiligheidstips vermeld.
Materialen	Ook dit onderdeel start met een opdracht, deze keer rond materialen. Vervolgens worden er een aantal bruikbare materialen opgesomd en worden er veiligheidstips meegegeven.
5 tips voor als je aan de slag wil met outdoor education	Op deze pagina worden er 5 tips gegeven die studenten kunnen helpen om aan de slag te gaan met outdoor education.
Een voorbeeld uit Noorwegen	Deze pagina bevat een uitgewerkte outdoor education activiteit die aanbod kwam tijdens één van de lessen van de Erasmusstudie outdoor education aan de universiteit van Stavanger. Naast de opsomming van de materialen, tijdsduur, verloop... wordt er hier ook uitgelegd hoe de verschillende tips die in het activiteitenboek aanbod kwamen verwerkt zijn in het activiteitenboek.
Bronnen	Het activiteitenboek eindigt met een opsomming van de gebruikte bronnen.

Resultaten (fase 2)

Deelvraag 4: Zet het ontwerp studenten uit de opleiding kleuteronderwijs aan om aan de slag te gaan met outdoor education?

Voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 4 werd er allereerst gebruik gemaakt van een vragenlijst die verstuurd werd naar zes studenten kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool. Twee van de zes studenten hebben gereageerd op deze enquête.

In de enquête werd er gepeild of het activiteitenboek studenten inspiratie geeft om aan de slag te gaan met outdoor education. Alle respondenten gaven aan er volledig mee akkoord te gaan dat het ontwerp hen inspireert om aan de slag te gaan met outdoor education. Bovendien gaven alle respondenten aan dat het ontwerp hen ook aanzet om een eigen outdoor education activiteit te bedenken en niet enkel aan de slag te gaan met de voorbeelden uit het activiteitenboek. Volgens de studenten zet het activiteitenboek hen aan tot het bedenken van een eigen outdoor education activiteit omwille van de informatie, afbeeldingen, voorbeelden en de duidelijke samenhang. In bijlage G kunnen deze resultaten meer in detail geraadpleegd worden.

Ter volledigheid werd er niet enkel aan studenten gevraagd om het activiteitenboek te testen. Via een online enquête werd ook de mening van Ilse Gentier omtrent het activiteitenboek bevestigd. Uit deze enquête blijkt dat Gentier hoopt dat het activiteitenboek studenten voldoende houvast biedt om zelf een eigen outdoor education activiteit te bedenken. Gentier is echter niet volledig overtuigd omdat zij niet weet of een opsomming van mogelijke terreinen en materialen studenten in de lerarenopleiding voldoende houvast biedt om zelf een activiteit te bedenken.

Op het einde van de enquête die door de studenten is ingevuld, werd er via een schaalvraag gepeild naar de waarschijnlijkheid dat de student aan de slag zal gaan met outdoor education na het bekijken van het activiteitenboek. Het gemiddelde van de resultaten op deze vraag was 95%. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het ontwerp studenten aanzet om aan de slag te gaan met outdoor education.

Deelvraag 5: Biedt het ontwerp voldoende theoretische en praktijkgerichte informatie rond outdoor education?

Net als voor het beantwoorden van deelvraag 4 werd er ook voor deelvraag 5 gebruik gemaakt van een online enquête die verstuurd werd naar enerzijds enkele studenten en anderzijds Ilse Gentier, een docent.

Op de enquête die afgenomen werd bij de studenten werd gereageerd door 2 studenten. In deze enquête werd er slechts beperkt gepeild naar de theoretische en praktijkgerichte informatie. Uit de resultaten blijkt dat alle respondenten er volledig mee akkoord gaan dat het ontwerp voldoende informatie biedt rond veiligheid en organisatie. Deze resultaten zijn terug te vinden in bijlage G.

In de bevraging die naar Ilse Gentier verstuurd werd, werd er wel dieper ingegaan op de aanwezigheid van theoretische en praktijkgerichte informatie. Gentier geeft in de bevraging aan dat de theoretische informatie zich momenteel vooral beperkt tot het voorwoord en het slot. Vanuit Gentier haar standpunt zou de theoretische informatie in het activiteitenboek o.a. nog verrijkt kunnen worden met linken naar risicovolspel en de verschillende categorieën. Over de praktijkgerichte informatie stelt Gentier dat ze niet zeker weet of het activiteitenboek studenten voldoende houvast biedt om een eigen activiteit te bedenken door middel van een opsomming van terreinen en materialen.

Op basis van de resultaten uit beide enquêtes kan er geconcludeerd worden dat het ontwerp theoretische en praktijkgerichte informatie biedt. Voor de studenten die deelnamen aan de enquête is deze informatie voldoende. Vanuit het standpunt van de docent kan het activiteitenboek nog verrijkt worden met extra informatie.

Conclusie (fase 2) - Evaluatie + aanpassingssuggesties ontwerp

Uit onderzoeksfase 1 bleek dat studenten kleuteronderwijs nood hadden aan een activiteitenboek om aan de slag te gaan met outdoor education. Dit was dan ook de aanzet tot het ontwerpen van een activiteitenboek waarin de andere ontwerpeisen werden verwerkt. Eens het ontwerp klaar was werd dit verstuurd naar enkele studenten en Ilse Gentier, een docent van het vak onderzoekend leren. Uit beide enquêtes bleek een algemene tevredenheid over het ontwerp.

De twee studenten die de enquête invulden gaven aan dat de informatie in het activiteitenboek duidelijk geformuleerd is. Daarnaast werd in de enquête aangehaald dat de combinatie van informatie, foto's, voorbeelden en een duidelijke samenhang de student tijdens het lezen ideeën geeft om aan de slag te gaan met outdoor education. Hieruit blijkt dus dat het ontwerp studenten inspiratie geeft voor outdoor activiteiten wat één van de ontwerpeisen was.

Op de vraag wat een sterkte van het ontwerp is antwoordde beide studenten met 'het voorbeeld vanuit Noorwegen'. Dit is voor de studenten een sterkte omdat het hen toont hoe outdoor education vorm kan krijgen in de kleuterklas en omdat het alle voorgaande informatie combineert.

Vanuit het docentenstandpunt werd het feit dat het activiteitenboek studenten aanzet om na te denken over de mogelijkheden die de schoolomgeving biedt aangegeven als een sterkte. Verder gaf Gentier aan dat het een meerwaarde is dat het activiteitboek studenten geen kant en klare activiteiten biedt maar de ruimte geeft om zelf te bedenken wat er mogelijk is in de eigen omgeving.

Desondanks dat het ontwerp zorgt voor een algemene tevredenheid is er nog ruimte voor verbetering. Vanuit de studenten werden er geen suggesties gedaan om het ontwerp aan te passen. Uit de bevraging van Ilse Gentier kwamen er wel enkele suggesties voort.

Allereerst gaf Gentier aan dat het ontwerp kansen biedt om de buitenomgeving op te zoeken. Wel merkte Gentier op dat bij het onderdeel terreinen niet alle terreinen evenveel suggesties bevatten. Een mogelijke aanpassing van het activiteitenboek zou kunnen zijn om extra activiteiten toe te voegen bij de terreinen die nu slechts een beperkt aantal suggesties bevatten.

Voorts gaf Gentier in de bevraging aan dat het activiteitenboek aansluit bij het opleidingsonderdeel onderzoekend leren omdat het activiteitenboek studenten stimuleert om de nabije omgeving op te zoeken. Dit is iets dat ook aangemoedigd wordt in het opleidingsonderdeel onderzoekend leren. Verder heeft het opleidingsonderdeel onderzoekend leren volgens Gentier ook als doel om studenten te laten inzien dat de ZILL-doelen soms makkelijker in de buitenomgeving bereikt worden. Momenteel bevat het activiteitenboek geen linken met de ZILL-doelen. Een tweede voorstel van Gentier was daarom om in het activiteitenboek ook linken te leggen met de ZILL-doelen.

Bij het beantwoorden van deelvraag 5 werd er al vermeld dat de theoretische info nu vooral beperkt is tot het voorwoord en het slot. Om de theoretische info uit te breiden suggereert Gentier om eventueel de link te leggen met risicovolspel en de verschillende categorieën. Dit is een kader waar studenten in de opleiding normaal mee vertrouwd zijn.

Evaluatie van de ontwerpeisen

Zoals hierboven reeds vermeld leverde onderzoeksfase 1 verschillende ontwerpeisen op waaraan het ontwerp moet voldoen. Het nagaan of er aan de ontwerpeisen voldaan is, is naast de feedback van zowel studenten als een docent van het opleidingsonderdeel onderzoekend leren, dus ook een belangrijk onderdeel van de evaluatie van het ontwerp.

Allereerst kan er gesteld worden dat er zeker voldaan is aan de ontwerpeis het ontwerp wordt uitgewerkt in de vorm van een activiteitenboek aangezien het ontwerp een activiteitenboek is. Het

activiteitenboek start met een voorwoord waarin er o.a. wordt uitgelegd waarom outdoor education zo belangrijk is in Noorwegen. Hiermee is er dus ook voldaan aan de ontwerpeis het ontwerp bevat een Noors kader dat uitlegt waarom outdoor education zo belangrijk is in Noorwegen.

Verder is bij het doornemen van het activiteitenboek te zien dat er op verschillende pagina's gebruik gemaakt wordt van afbeeldingen. Daarnaast worden er ook voorbeelden gegeven bij de onderdelen 'basisbehoeften & outdoor education', 'terreinen', 'materialen' en 'een voorbeeld uit Noorwegen'. Bij deze voorbeelden werden er ook tips rond veiligheid en organisatie meegegeven. Het gebruik van de foto's en voorbeelden werd bovendien in de enquête afgenomen bij de studenten ook aangehaald als sterkte. Hieruit kan er dus geconcludeerd worden dat er voldaan is aan de ontwerpeisen het ontwerp bevat praktijkvoorbeelden, ontwerp bevat foto's en het ontwerp bevat info rond de organisatie en de veiligheidsaspecten i.v.m. outdoor education.

Zoals hierboven aangehaald, bevat het activiteitenboek een onderdeel 'basisbehoeften & outdoor education'. In dit onderdeel worden de verschillende basisbehoeften uitgelegd en wordt er weergegeven hoe de basisbehoeften via outdoor education nagestreefd kunnen worden. Hiermee wordt er tegemoet gekomen aan de ontwerpeis het ontwerp toont hoe de basisbehoeften via outdoor education bevredigd kunnen worden.

Een ander onderdeel uit het activiteitenboek is het onderdeel 'terreinen'. Er wordt in het activiteitenboek zowel ingezoomd op terreinen in steden, bossen en de kust. Er werd in het activiteitenboek niet ingezoomd op terreinen in de bergen. Aangezien het activiteitenboek bedoeld is voor studenten kleuteronderwijs in België kan er toch gesteld worden dat er voldaan is aan de ontwerpeis het ontwerp toont de mogelijkheden voor outdoor education in alle soorten terrein omdat er in België geen bergen te vinden zijn.

Verder toonde de enquête aan dat studenten vinden dat het ontwerp hen inspiratie biedt om een eigen outdoor education activiteit te bedenken. Er kan daarom gesteld worden dat er voldaan is aan de ontwerpeisen het ontwerp biedt inspiratie voor outdoor activiteiten en het ontwerp bevat geen kant en klare activiteiten maar daagt studenten uit om zelf outdoor activiteiten te bedenken. Het ontwerp bevat echter wel één volledig uitgewerkt voorbeeld ter illustratie. Toch kan er gesteld worden dat deze laatste ontwerpeis wel bereikt is aangezien het gaat over slechts één kant en klaar voorbeeld en omdat één van de ontwerpeisen de aanwezigheid van praktijkvoorbeelden is.

Tot slot toonde de bevraging van Ilse Gentier aan dat het ontwerp aansluit bij de inhoud uit het opleidingsonderdeel onderzoekend leren aangezien het ontwerp stimuleert om de nabije omgeving op te zoeken. Dit toont meteen ook aan dat het ontwerp studenten kansen biedt om de buitenomgeving op te zoeken. Dit werd ook bevestigd in de bijhorende vraag in de enquête. Er kan dus gesteld worden dat ook de ontwerpeisen een ontwerp voor het opleidingsonderdeel 'onderzoekend leren' uit schijf 3 en het ontwerp biedt kansen om studenten actief dingen buiten te laten doen.

Conclusie: draagt het ontwerp bij aan het oplossen van het praktijkprobleem?

Uit de enquête afgenomen bij studenten blijkt dat het activiteitenboek studenten handvaten aanreikt om aan de slag te gaan met outdoor education. Dit blijkt uit de antwoorden op de vragen:

1. Geeft het activiteitenboek u inspiratie om aan de slag te gaan met outdoor education?
2. Daagt het ontwerp u uit om een eigen outdoor education activiteit te bedenken?
3. Heeft u na het doornemen van het ontwerp het gevoel dat u weet hoe u het welbevinden van oudste kleuters via outdoor education kan bevorderen?

4. Hoe waarschijnlijk is de kans dat u na het bekijken van het activiteitenboek ook effectief aan de slag zult gaan met outdoor education.

Op de eerste twee vragen werd er namelijk geantwoord met helemaal akkoord en op de derde vraag met eerder akkoord. Het gemiddelde antwoord op vraag 4 was een kans van 95%. Er kan dus geconcludeerd worden dat het activiteitenboek bijdraagt aan het oplossen van het praktijkprobleem.

Discussie

Sterktes en zwaktes van de ontwerpcyclus

De ontwerpcyclus begon met het bepalen van het praktijkprobleem. Eens het praktijkprobleem gekend was werd er via de literatuur verder ingezoomd op het praktijkprobleem om zo te komen tot het onderzoeksdoel en de onderzoeksvragen. Vervolgens werd in onderzoeksfase 1 het probleem verder verkend om zo tot ontwerpeisen te komen die geleid hebben tot het ontwerp dat in onderzoeksfase 2 geëvalueerd werd. Na het doorlopen van de cyclus kan er gesteld worden dat de ontwerpcyclus zowel sterktes als zwaktes heeft.

Een eerste onderdeel van de ontwerpcyclus dat zowel sterktes als zwaktes heeft zijn de literatuurstudies. Tijdens de ontwerpcyclus is er een literatuurstudie uitgevoerd bij het beschrijven van de probleemstelling en bij het beantwoorden van deelvraag 3. Bij het uitvoeren van de literatuurstudie werd er niet enkel gebruik gemaakt van Vlaamse en/of Belgische literatuur. Er werden namelijk ook enkele Engelstalige en Noorstalige bronnen geraadpleegd. Hierdoor werd het onderwerp vanuit internationaal perspectief onderzocht wat een sterkte is. Anderzijds werd er bij het uitvoeren van de literatuurstudie ontdekt dat heel wat bruikbare literatuur rond Noorse outdoor education enkel beschikbaar is in het Noors. Omwille van de beperkte Noorse talenkennis moest er daarom een selectie gemaakt worden van welke Noorse bronnen er wel en niet geraadpleegd werden. Dit is één van de zwaktes aangezien bepaalde interessante literatuur niet geraadpleegd kon worden en dus ook niet verwerkt kon worden in het onderzoek.

Ten tweede zijn er ook duidelijke sterktes en zwaktes terug te vinden in de methoden voor dataverzameling uit onderzoeksfase 1. Voor het beantwoorden van deelvraag 3 werd er een bevraging afgenomen bij enkele Noorse kleuterleerkrachten van een Noorse kleuterschool. Omwille van de taalbarrière koos de school ervoor om geen live interview te doen maar een document met vragen in te vullen. Een sterkte van deze methode is dat de vragen verdeeld werden onder de leerkrachten van de school. Hierdoor gaf de bevraging het perspectief van meerdere leerkrachten weer waardoor de resultaten objectiever waren. Een zwakte van deze methode is dat er geen bijvragen gesteld konden worden. Daarnaast werden sommige vragen ook anders geïnterpreteerd dan oorspronkelijk bedoeld wat een ander antwoord opleverde dan verwacht.

Tot slot bevatten de methoden voor dataverzameling uit onderzoeksfase 2 ook enkele sterktes en zwaktes. Om het ontwerp te evalueren kregen zowel enkele studenten als een docent het ontwerp met een vragenlijst doorgestuurd. Door zowel studenten als docenten te bevragen werd het ontwerp vanuit twee verschillende perspectieven bekeken. Dit zorgt ervoor dat het ontwerp maximaal aansluit bij de noden van studenten maar anderzijds ook aansluit bij wat docenten van studenten kleuteronderwijs verwachten. Een zwakte bij de bevraging van de studenten was echter dat er slechts 2 respondenten de enquête invulde. Doordat de enquête slechts door twee studenten ingevuld is zijn de antwoorden niet representatief voor de hele groep. Vermoedelijk kwam er niet meer reactie op de enquête aangezien deze eind mei verstuurd werd en de studenten slechts een week de tijd hadden om te antwoorden. Eind mei is voor veel studenten ook de blokperiode waardoor veel studenten vermoedelijk de tijd niet vonden om te antwoorden. In het samenwerken met studenten is het daarom belangrijk dat het ontwerp tijdig klaar is zodat studenten ruim de tijd krijgen om de enquête in te vullen.

Relevantie van het onderzoek voor andere professionals

Het resultaat van deze bachelorproef is een activiteitenboek dat studentenkleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool handvaten aanreikt om aan de slag te gaan met outdoor education. Ondanks dat het onderzoek zich richtte op studenten aan de Arteveldehogeschool kan het ook relevant zijn voor andere hogescholen die de opleiding tot leraar kleuteronderwijs aanbieden. Het onderzoek en ontwerp bieden namelijk informatie rond outdoor education in Noorwegen en hoe we dit in ons Vlaamse onderwijs kunnen inzetten om het welbevinden van oudste kleuters te bevorderen. Het onderzoek kan studenten kleuteronderwijs aan andere hogescholen informatie bieden rond Noorse outdoor education en het activiteitenboek kan hen inspiratiebieden bij het bedenken van een eigen activiteit.

Daarnaast kan het onderzoek zeker ook relevant zijn voor leerkrachten kleuteronderwijs in het werkveld. Het activiteitenboek kan leerkrachten kleuteronderwijs inspireren en stimuleren om in de eigen werkcontext op zoek te gaan naar mogelijkheden tot outdoor education.

Suggesties voor vervolgonderzoek

In deze bachelorproef werd er gefocust op hoe outdoor education ingezet kan worden om het welbevinden van oudste kleuters te bevorderen. Een suggestie voor een vervolgonderzoek zou daarom kunnen zijn om te onderzoeken hoe het welbevinden van jongste kleuters via outdoor education bevorderd kan worden. Daarnaast kan het ook relevant zijn om in een vervolgonderzoek niet zozeer te focussen op welbevinden maar op ontwikkelvelden uit bv. het ZILL. Zo kan er onderzocht worden hoe we outdoor education kunnen inzetten om te werken aan de doelen vanuit het ontwikkelveld taalontwikkeling, logische en wiskundig denken... .

Verder werd er voor dit onderzoek veel informatie geput uit de inhoud die aan bod kwamen tijdens de lessen van het outdoor education programma aan de universiteit van Stavanger. Zowel uit deze lessen als uit de bevestigingen en literatuur, gebruikt voor dit onderzoek, bleek dat outdoor education zorgt voor een vermindering van conflicten tussen kinderen. Een laatste suggestie voor een vervolgonderzoek is daarom om te onderzoeken hoe outdoor education ingezet kan worden om te werken aan de sociale vaardigheden van kinderen.

Bronnenlijst

- Arteveldehogeschool. (2022). Krachtige leeromgeving wereldverkenners [ECTS-fiche]. ECTS Arteveldehogeschool.
<https://ects.arteveldehogeschool.be/ahsownapp/ects/ECTSEasy.aspx>
- Arteveldehogeschool. (2022). Onderzoekend leren [ECTS-fiche]. ECTS Arteveldehogeschool.
<https://ects.arteveldehogeschool.be/ahsownapp/ects/ECTSEasy.aspx>
- Arteveldehogeschool. (2022). Procesgericht werken: beweging [ECTS-fiche]. ECTS Arteveldehogeschool.
<https://ects.arteveldehogeschool.be/ahsownapp/ects/ECTSEasy.aspx>
- Arteveldehogeschool. (2022). Procesgericht werken: welbevinden en betrokkenheid [ECTS-fiche]. ECTS Arteveldehogeschool.
<https://ects.arteveldehogeschool.be/ahsownapp/ects/ECTSEasy.aspx>
- Arteveldehogeschool. (2022). Procesgericht werken: wereldoriëntatie en wiskundige initiatie [ECTS-fiche]. ECTS Arteveldehogeschool.
<https://ects.arteveldehogeschool.be/ahsownapp/ects/ECTSEasy.aspx>
- Arteveldehogeschool. (z.d.). *competentiekader*. SMART concept Arteveldehogeschool kleuteronderwijs. Geraadpleegd op 23 januari 2023, van <http://okosmartconcept.weebly.com/competentiekader.html>
- Arteveldehogeschool. (2023). *Onze missie en visie*. Arteveldehogeschool. Geraadpleegd op 23 januari 2023, van <https://www.arteveldehogeschool.be/over-ons/onze-missie-en-visie>
- Associatie KULeuven. (z.d.). *Internationale Competenties*. ICOMS. Geraadpleegd op 23 januari 2023, van <http://www.internationalecompetenties.be/>
- CEGO. (2020, 7 september). *Welbevinden - CEGO Onderzoek & Ontwikkeling*. CEGO Onderzoek & Ontwikkeling. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://expertisecentrum.cego.be/welbevinden/>
- CEGO. (z.d.). *Welbevinden*. CEGO - onderzoek en ontwikkeling. Geraadpleegd op 29 april 2023, van <https://expertisecentrum.cego.be/welbevinden/>
- Departement omgeving. (2019). *Klassen zonder muren* [Brochure]. [Departement Omgeving. Afdeling Partnerschappen met besturen en maatschappij](#). Geraadpleegd op 28 februari 2023, van <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/30612>
- Henderson, B., & Vikander, N. (2007). Friluftsliv with preschool children. In *Nature First* (pp. 121–129). Natural Heritage.
- Jordet, A. N. (2009). *Hva er uteskole?* Forskerfrø. Geraadpleegd op 28 februari 2023, van https://www.xn--forskerfr-t8a.no/artikkel/vis.html?tid=1212838&within_tid=1212684
- Kunnskapsdepartementet. (2023, 27 januari). *Early Childhood Education and Care*. Regjeringen.no. Geraadpleegd op 25 februari 2023, van <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/early-childhood-education-and-care-polic/id491283/>
- Learning through Landscapes. (2022, 28 juni). *5 key benefits of outdoor learning*. Geraadpleegd op 28 februari 2023, van <https://ltl.org.uk/news/5-key-benefits-of-outdoor-learning/>
- Lundhaug, T., & Vigane, Å. (2021). Forest schools. In *Nærmiljøfriluftsliv i skolen* (pp. 189–210). Cappelen Damm Akademisk.
- Norwegian Directorate for Education and Training. (2017). *Framework Plan for Kindergartens*. 07 Media. Geraadpleegd op 27 februari 2023, van <https://www.udir.no/contentassets/7c4387bb50314f33b828789ed767329e/framework-plan-for-kindergartens--rammeplan-engelsk-pdf.pdf>
- Onderwijs Vlaanderen. (z.d.). *kleuteronderwijs*. onderwijsdoelen. Geraadpleegd op 27 februari 2023, van

https://onderwijsdoelen.be/resultaten?onderwijsstructuur=KO&filters=onderwijsniveau%255B0%255D%255Bid%255D%3Df7dcdec9e9c97a653c7dba05896ef57a333480b%26onderwijsniveau%255B0%255D%255Btitel%255D%3DBasisonderwijs%26onderwijsniveau%255B0%255D%255Bwaarde%255D%3DBasisonderwijs%26bo_ onderwijs_ subniveau%255B0%255D%255Bid%255D%3D34a77761b6bb8b9e691aec7c5ff36410d430cc6e%26bo_ onderwijs_ subniveau%255B0%255D%255Btitel%255D%3DBasisonderwijs%2520%253E%2520Kleuter_ eronderwijs%26bo_ onderwijs_ subniveau%255B0%255D%255Bwaarde%255D%3DKleuter_ onderwijs

- Onderwijs Vlaanderen. (z.d.). *Algemene uitgangspunten*. Onderwijsdoelen. Geraadpleegd op 27 februari 2023, van <https://onderwijsdoelen.be/uitgangspunten/4472>
- Priest, S., & Gass, M. (2018). Philosophy. In *Effective leadership in adventure programming* (3de editie, p. 29). Human Kinetics.
- Prisk, C., & Dr Cusworth, H. (2018). *From muddy hands and dirty faces. . . to higher grades and happy places [Brochure]*. outdoor classroom day. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://outdoorclassroomday.org.uk/wp-content/uploads/sites/2/2018/11/Muddy-Hands-FINAL.pdf>
- Roegiers, A., & Van Elegem, M. (2021). *Samen op (leer)pad! - Deense outdoor education @home* [Bachelorproef]. Arteveldehogeschool.
- Sandseter, E., & Seland, M. (2016). Children's experience of activities and participation and their subjective well-being in Norwegian early childhood education and care institutions. *Child indicators research*, 9, 913–932. <https://doi.org/10.1007/s12187-015-9349-8>
- Storli, R., & Sandseter, E. (2019). Children's play, well-being and involvement: how children play indoors and outdoors in Norwegian early childhood education and care institutions. *International Journal of Play*, 8, 65–78. <https://doi.org/10.1080/21594937.2019.1580338>
- Van Der Donk, C., & Van Lanen, B. (2020). *Praktijkonderzoek in de school* (4de editie). Coutinho.
- Van Helleputte, G., & Cools, D. (z.d.). *How. OutdAre Teaching*. Geraadpleegd op 27 februari 2023, van <https://www.outdareteaching.be/services>
- Vigane, Å. (2023, 11 januari). What is outdoor education [powerpoint slides]. Faculty of Arts and Education, Universitetet I Stavanger.

Aan te bevelen literatuur

- Hofmann, A. R., Rolland, C. G., Rafoss, K., & Zoglowek, H. (2018). *Norwegian Friluftsliv: A Way of Living and Learning in Nature*. Waxmann.
- Jidovtseff, B., Kohlen, C., Belboom, C., Dispa, C., & Vidal, A. (2021, 28 februari). Outdoor education practices in Belgian preschools and relationships with both environmental and personal factors. *Proquest*. Geraadpleegd op 19 februari 2023, van <https://www.proquest.com/docview/2513612605?parentSessionId=9%2BfEL36kTBLgF0xscUZ3UkMiwbx0rW0iuJDnsXTQ5%2Bg%3D&pq-origsite=primo&accountid=136945>

Bijlagen

Bijlage A – Interviewleidraad gesprek Ilse Gentier

Interviewleidraad deelvraag 1

Deelvraag 1: Op welke manier kan de internationale vakkennis rond het bevorderen van het welbevinden van oudste kleuters via outdoor education best binnengebracht worden in de opleiding?

Doel interview: Het doel van het interview is om te achterhalen hoe de internationale vakkennis rond het bevorderen van welbevinden bij oudste kleuters via outdoor education kan binnengebracht worden in de opleiding kleuteronderwijs.

Hoe wordt het gesprek vastgelegd/opgenomen: Het gesprek zal via teams plaatsvinden. Met toestemming van de geïnterviewde zal dit ook opgenomen worden.

Afsprakenbeschrijving m.b.t. anonimiteit: Er zal bevestigd worden of de naam vermeld mag worden in de Bachelorproef.

Vragen over hoe outdoor education momenteel aanbod komt in de opleiding

- Binnen welke opleidingsonderdelen wordt er aandacht besteed aan outdoor education?
- Op welke manier (lessen, leerpad, lesfiche...) krijgen studenten momenteel informatie over outdoor education? Is deze info vooral theoretisch of eerder praktijkgericht?
- Welke middelen (concrete materialen, lesfiches...) zijn er voor studenten beschikbaar om aan de slag te gaan rond outdoor education?
- Heeft u het gevoel dat studenten tijdens hun stage aan de slag gaan met outdoor education? Waaraan merk je dit?
- Wat is volgens u de reden dat studenten al dan niet aan de slag gaan met outdoor education?
- Op welke manier zag je studenten al aan de slag gaan met outdoor education?

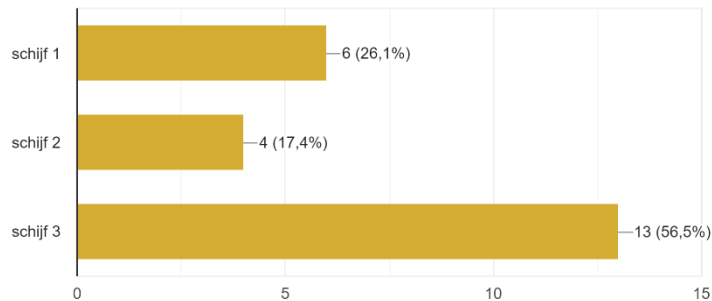
Vragen over de ontwerpeisen

- Binnen welk vlak is er ruimte voor het binnen brengen van de internationale vakkennis rond outdoor education?
- Welke manier lijkt u het meest geschikt voor het binnen brengen van de internationale vakkennis rond outdoor education?
- Welke voorwaarden stelt de opleiding voor een ontwerp voor het bevorderen van het welbevinden van oudste kleuters via outdoor education?

Bijlage B – Resultaten enquête ‘outdoor education en het welbevinden van oudste kleuters’

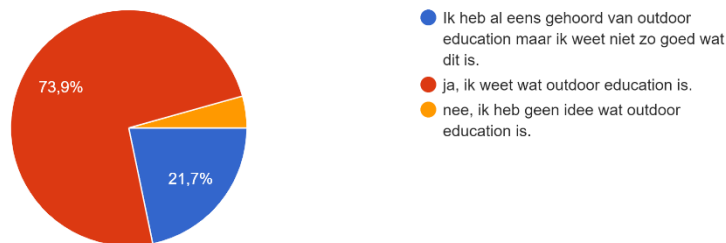
1. Binnen welke fase(n) van de opleiding volgt u les?

23 antwoorden

2. Weet u wat outdoor education is?

23 antwoorden

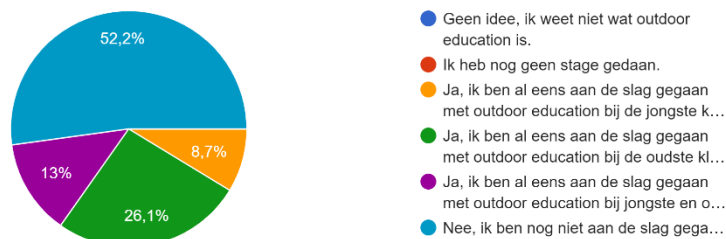
3. Denkt u dat we via outdoor education het welbevinden van oudste kleuters kunnen bevorderen

23 antwoorden

4. Bent u tijdens een stage al eens aan de slag gegaan met outdoor education?

23 antwoorden

5. Indien u al eens aan de slag ging met outdoor education beschrijf dan hier op welke manier u aan de slag ging met outdoor education.

11 antwoorden

Buiten activiteiten (dansen, dieren spotten, sporen zoeken,...), speurtocht, natuur verkennen, figuren, mandala's en tekeningen maken met natuurlijk materiaal...

Speelleerkansen buiten uitvoeren bijvoorbeeld een godly play rond 'Fransiscus van Assisi' buiten aanbrengen, waarneming van de natuur,...

Op zoek gaan naar verschillende herfstmaterialen op school, deze vergelijken, sorteren, eigenschappen

Op bezoek naar het bos om de materialen mee te nemen naar de klas.

Op mijn stageschool is er een speelbos met daarin een bosklas. Elke dinsdag gaat mijn stageklas naar het speelbos. Ze dragen dan hun bospak zodat ze zich ongeremd kunnen uitleven. Samen met de kleuters ging ik al eens opzoek naar verschillende soorten spinnen.

Zoek in de bomen naar wat je ziet, maak iets uit takken, tellen met takken, ...

Waarneming van dieren in het bos of op de boerderij, in een spelbos aan waarnemingen gedaan, gewerkt rond schaduwen en zonnestand buiten. Opdachtjes zoals een zoektocht buiten op de speelplaats (weet

5. Indien u al eens aan de slag ging met outdoor education beschrijf dan hier op welke manier u aan de slag ging met outdoor education.

11 antwoorden

ik al eens opzoek naar verschillende soorten spinnen.

Zoek in de bomen naar wat je ziet, maak iets uit takken, tellen met takken, ...

Waarneming van dieren in het bos of op de boerderij, in een spelbos aan waarnemingen gedaan, gewerkt rond schaduwen en zonnestand buiten. Opdachtjes zoals een zoektocht buiten op de speelplaats (weet niet of dit echt outdoor education is of niet)

De creativiteit tijdens een beeldende activiteit van de natuur ontdekken met de kleuters om vervolgens expressief aan de slag te gaan.

Via wereldoriëntatie, buiten onderzoeken en groenten planten

Veel situaties werden actief beleefd tijdens de momenten in het bos. We gingen actief opzoek naar insecten en leerden glijden en rollen.

Zoektocht in de natuur van natuurelementen en het versieren van een kerstboom buiten, die ze tussen de bomen moesten zoeken.

6. Waarom heeft u ervoor gekozen om tijdens uw stage wel of niet aan de slag te gaan met outdoor education?

23 antwoorden

ik weet niet zo goed hoe ik hier aan moet beginnen

Had er nog nooit over nagedacht

Ik geniet er zelf van, kleuters kunnen hun energie kwijt. Kleuters genieten van buiten zijn.

Het is positief voor de kleuters omdat ze de natuur leren kennen door te exploreren.

Ik heb er nog niet bewust bij stil gestaan.

Ik vind het steeds een goed idee om buiten de klas ook eens aan de slag te gaan

Ik vond dit een betere optie zodat ze de materialen in het echt zien.

Op de stagedag gaat mijn stageklas sowieso naar het speelbos dus daarom moest ik ook een buitenactiviteit voorzien.

Ik had nog niet gehoord van deze term

6. Waarom heeft u ervoor gekozen om tijdens uw stage wel of niet aan de slag te gaan met outdoor education?

23 antwoorden

Ik had nog niet gehoord van deze term

Ik vind het heel leuk en leerrijk om buiten aan de slag te gaan met de kinderen, de betrokkenheid stijgt ook.

Het is een leuke verandering van omgeving en ook gezonde buitenlucht. De kleuters hebben meer prikkels

Ik heb nog geen duidelijk les erover gehad met voorbeelden over dat ik zou kunnen doen. Te weinig informatie erover gezien

Ik heb nog te weinig de tijd gehad om er al aan de slag mee te gaan. Ik zou dit graag proberen in de zomer

Ik vond het een fijne insteek en ik weet dat de kleuters graag buiten spelen. Ze waren ook verwondert dat we tijdens de activiteit naar buiten gingen.

We krijgen hier zelf heel weinig info over en zien dit te weinig op stage

Het paste bij het thema

6. Waarom heeft u ervoor gekozen om tijdens uw stage wel of niet aan de slag te gaan met outdoor education?

23 antwoorden

Het paste bij het thema

Ik vond het vaak moeilijk om hieraan te werken

Ik ging nog niet aan de slag met outdoor education. Dit omdat wij hierover zelf nog geen praktische zaken kregen aangereikt tijdens de opleiding. Ik wil hier graag mee aan de slag gaan, maar weet niet goed hoe ik dit dan praktisch moet doen.

De school vond het belangrijk om steeds een actieve ervaring op te doen in het bosje aan de school.

il weet het niet

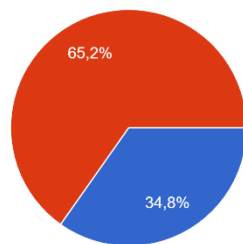
Omdat het een stageopdracht was en ik het wel eens wou uitprobernz

De mogelijkheden waren er niet echt om aan outdoor education te kunnen doen.

Te weinig kennis

7. Heeft u het gevoel dat u weet hoe u het welbevinden van oudste kleuters kan bevorderen via outdoor education?

23 antwoorden

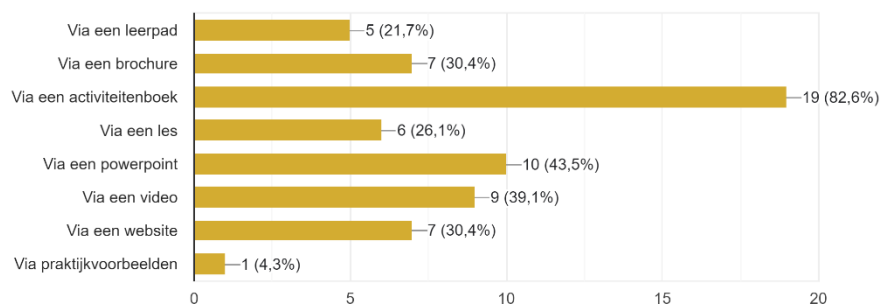

- Ja, ik weet hoe ik het welbevinden van oudste kleuters kan bevorderen via outdoor education.
- Nee, ik heb geen idee hoe ik het welbevinden van oudste kleuters kan bevorderen via outdoor education.

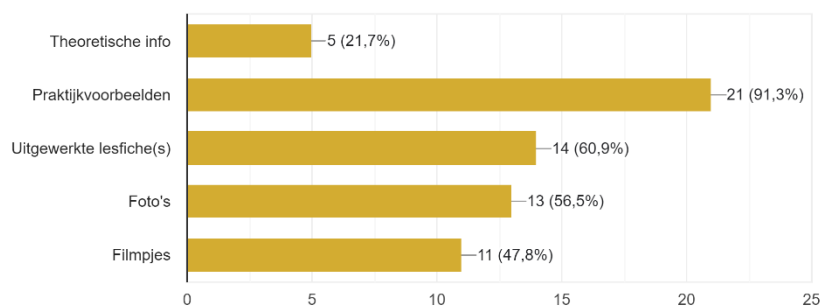
8. Op welke manier zou u graag meer te weten komen over hoe u het welbevinden van oudste kleuters kan stimuleren via outdoor education?

23 antwoorden

9. Wat heeft u nodig om effectief aan de slag te gaan met outdoor education? (In andere woorden: wat mag zeker niet ontbreken in het ontwerp?)

23 antwoorden

Interviewleidraad deelvraag 3

Deelvraag 3: Hoe bevorderen Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden van (oudste) kleuters via outdoor education?

Doel interview: Het doel van het interview is om te achterhalen hoe Noorse kleuterleraren het welbevinden van oudste kleuters bevorderen via outdoor education. Daarnaast is het ook de bedoeling om zicht te krijgen op hoe wat outdoor education en welbevinden voor Noorse kleuterleerkrachten betekent om er zeker van te zijn dat we het over dezelfde begrippen hebben.

Hoe wordt het gesprek vastgelegd/opgenomen: Het gesprek zal indien mogelijk plaatsvinden op de Noorse school (face to face). Met toestemming van de geïnterviewde zal dit ook opgenomen worden.

Afsprakenbeschrijving m.b.t. anonimiteit: Er zal bevestigd worden of de naam vermeld mag worden in de Bachelorproef.

Vragen rond outdoor education in Noorse scholen:

- Hoe zet u school in op outdoor education/friluftsliv?
- Welke buitenlessen worden er op de school gedaan?
- Wat zijn de doelen van de buitenlessen?

Vragen over welbevinden in Noorse scholen:

- Wat betekent welbevinden van jonge kinderen in Noorse scholen?
- Krijgt het welbevinden van kinderen een belangrijke plaats in Noorse scholen?

Vragen over hoe Noorse leerkrachten het welbevinden bevorderen via outdoor education:

- Op welke manier draagt het buiten les krijgen volgens u bij aan het welbevinden van jonge kinderen?
- Hoe zet u via outdoor education in op het welbevinden van jonge kinderen?
- Stimuleert u het welbevinden van de allerjongste kinderen tijdens de buitenlessen op dezelfde manier als het welbevinden van de oudste kleuters?
- Zijn er bepaalde voorwaarden waaraan een buitenles moet voldoen opdat ze zou bijdragen aan het welbevinden van oudste kleuters?
- Bij welke buitenactiviteiten merkt u dat het welbevinden van de kinderen heel hoog is? Wat is volgens u de reden dat het welbevinden tijdens deze activiteiten zo hoog is?
- Bij welke buitenactiviteiten merkt u dat het welbevinden van de kinderen lager is? Wat is volgens u de reden dat het welbevinden tijdens deze activiteiten lager is?
- Merkt u een verschil in het welbevinden van de kinderen wanneer ze binnen of buiten les krijgen? Hoe komt dit volgens u?

English version:

Sub-question 3: How do Norwegian preschool teachers promote the well-being of (oldest) preschoolers through outdoor education?

Purpose of interview: The purpose of the interview is to find out how Norwegian preschool teachers promote the well-being of oldest preschoolers through outdoor education. In addition, the aim is also to gain insight into how what outdoor education and well-being mean to Norwegian preschool teachers to make sure we are talking about the same concepts.

How will the conversation be recorded: If possible, the interview will take place at the Norwegian school (face to face). The interview will be recorded if the teacher gives permission.

Agreements regarding anonymity: It will be asked whether the name may be mentioned in the Bachelor's thesis.

Questions about outdoor education in Norwegian schools:

- How does your school engage in outdoor education/friluftsliv?
- What outdoor lessons are done at the school?
- What are the goals of the outdoor lessons?

Questions about wellbeing in Norwegian schools:

- What does well-being of young children mean in Norwegian schools?
- Has child well-being an important place in Norwegian schools?

Questions about how Norwegian teachers promote well-being through outdoor education:

- How do you think that outdoor education contributes to young children's well-being?
- How do you improve young children's well-being through outdoor education?
- Do you improve the wellbeing of the very youngest children during outdoor lessons in the same way as the wellbeing of the oldest preschoolers?
- Are there certain conditions that an outdoor lesson has to meet in order for it to contribute to the well-being of oldest preschoolers?
- In which outdoor activities do you notice that children's well-being is very high? What do you think is the reason that well-being is so high during these activities?
- In which outdoor activities do you notice that the children's well-being is lower? What do you think is the reason for lower well-being during these activities?
- Do you notice a difference in the children's well-being when they are taught indoors or outdoors? In your opinion, why is this?

Kijkkader

Deelvraag 3: Hoe bevorderen Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden van (oudste) kleuters via outdoor education?

Doel van het instrument voor dataverzameling	Het beantwoorden van deelvraag 3: Hoe bevorderen Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden van (oudste) kleuters via outdoor education?
Kernbegrip 1: Welbevinden	Kijkpunten: <ul style="list-style-type: none"> - Wat betekent welbevinden in Noorse kleuterscholen? - Is welbevinden belangrijk in Noorse kleuterscholen? - Hoe bevorderen Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden van kinderen?
Beschrijving:	
Kernbegrip 2: Outdoor education	Kijkpunten: <ul style="list-style-type: none"> - Hoe krijgt outdoor education vorm in Noorse kleuterscholen? - Welke voorbeelden van outdoor lessen worden er gegeven? - Hoe wordt het welbevinden van kleuters gewaarborgd tijdens outdoor lessen?
Beschrijving:	
Kernbegrip 3: Basisbehoeften	Kijkpunten: <ul style="list-style-type: none"> - Hoe wordt er via outdoor education tegemoet gekomen aan de basisbehoeften van kinderen? - Welke rol spelen de basisbehoeften in Noorse kleuterscholen?
Beschrijving:	

Literatuurstudie onderzoeksfase 1

Om een antwoord te kunnen bieden op deelvraag 3 ‘Hoe bevorderen Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden van (oudste) kleuters via outdoor education?’ is er voor gekozen om naast een interview met een Noorse kleuterschool ook een literatuurstudie uit te voeren. De literatuurstudie heeft als doel het beantwoorden van onderstaande vragen:

1. Wat betekent welbevinden in Noorse kleuterscholen?

Om een antwoord te kunnen formuleren op deelvraag 3 is het belangrijk om eerst zicht te krijgen op wat welbevinden betekent in Noorse kleuterscholen. Binnen de educatieve bachelor kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool wordt er gewerkt met de omschrijving voor welbevinden van het CEGO.

Welbevinden wordt door het CEGO omschreven als een toestand waarin kinderen zich bevinden wanneer ze zich emotioneel goed voelen (CEGO, 2020).

Welbevinden is volgens het CEGO te herkennen aan volgende signalen:

- Genieten
- Spontaan en zichzelf zijn
- Openheid
- Ontspanning en innerlijke rust
- Vitaliteit (CEGO, 2020)

Het CEGO (2020) geeft aan dat welbevinden enkel kan ontstaan wanneer er voldaan is aan de zes basisbehoeften.

Deze basisbehoeften zijn:

- Lichamelijke behoeften
- Behoeftte aan affectie, warmte en tederheid
- Behoeftte aan veiligheid, duidelijkheid en continuïteit
- Behoeftte aan erkenning en bevestiging
- Behoeftte om zichzelf als kundig te ervaren
- Behoeftte aan zingeving en aan morele waarde (CEGO, 2020)

Nu het duidelijk is welke definitie voor welbevinden er gebruikt worden binnen de educatieve bachelor kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool is het belangrijk om na te gaan of men in Noorwegen vanuit dezelfde definitie vertrekt.

In het artikel ‘Children’s play, well-being and involvement: how children play indoors and outdoors in Norwegian early childhood education and care institutions’ van Storli en Sandseter (2019) werd een omschrijving van welbevinden in Noorse scholen gevonden. Storli en Sandseter (2019) omschrijven welbevinden als “[...] an internal, subjective perception and experience of being recognized by others, feeling appreciated, and having a sense of happiness and satisfaction, as well as feeling well in relation to others”. Storli en Sandseter (2019) benadrukken in deze definitie het gevoel van gelukkig zijn en de relaties met andere kinderen. Bij het vergelijken van de definitie van Storli en Sandseter (2019) en de definitie van het CEGO (2020) valt het op dat het in beide definities gaat over een toestand waarin kinderen zich gelukkig voelen. In de definitie van Storli en Sandseter worden er

wel geen signalen van welbevinden vermeld en wordt er ook geen link gelegd met de basisbehoeften van kinderen.

2. Hoe bevorderen Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden van kleuters?

Nu het duidelijk is wat welbevinden van kleuters in Noorse scholen betekent kan de vraag gesteld worden hoe Noorse kleuterleerkrachten het welbevinden dan precies bevorderen.

Storli en Sandseter (2019) geven in de literatuur aan dat kleuterparticipatie een belangrijke rol speelt bij het bevorderen van welbevinden in Noorse kleuterscholen. Hiermee bedoelen Storli en Sandseter (2019) dat kinderen in Noorse kleuterscholen het recht hebben om hun mening te zeggen en dat ze veel vrijheid krijgen bij het kiezen van activiteiten. Dit is iets dat bevestigd wordt in het artikel van Sandseter en Seland (2016). Sandseter en Seland (2016) vermelden daarnaast ook in hun artikel dat dit in Noorse kleuterscholen vorm krijgt doordat men gericht is op spelgericht onderwijs met aandacht voor het recht op participatie.

3. Hoe kunnen de basisbehoeften via outdoor education bevredigd worden?

Uit de definitie voor welbevinden van het CEGO, die gehanteerd wordt in de opleiding kleuteronderwijs aan de Arteveldehogeschool, blijkt dat welbevinden enkel kan ontstaan wanneer alle basisbehoeften bevredigd zijn. Dit roept logischerwijs de vraag op hoe we dan via outdoor education ervoor kunnen zorgen dat alle basisbehoeften bevredigd zijn.

In het hoofdstuk 'forest schools' uit het boek van Lundhaug en Vigane (2021) komen enkele mogelijkheden aan bod om tegemoet te komen aan deze basisbehoeften. Zo geven Lundhaug en Vigane (2021) aan dat we tijdens verschillende buitenactiviteiten tegemoet kunnen komen aan de verschillende ontwikkelingsniveaus van kinderen. Als voorbeeld wordt een ropelandscape gebruikt waarbij sommige leerlingen het parcours alleen afleggen, anderen in duo's en nog anderen geblinddoekt.

Daarnaast vermelden Lundhaug en Vigane (2021) dat er tegemoet kan gekomen worden aan de behoefte aan veiligheid door een EHBO-kit te voorzien, het terrein af te bakenen en het terrein te analyseren.

Bronnenlijst:

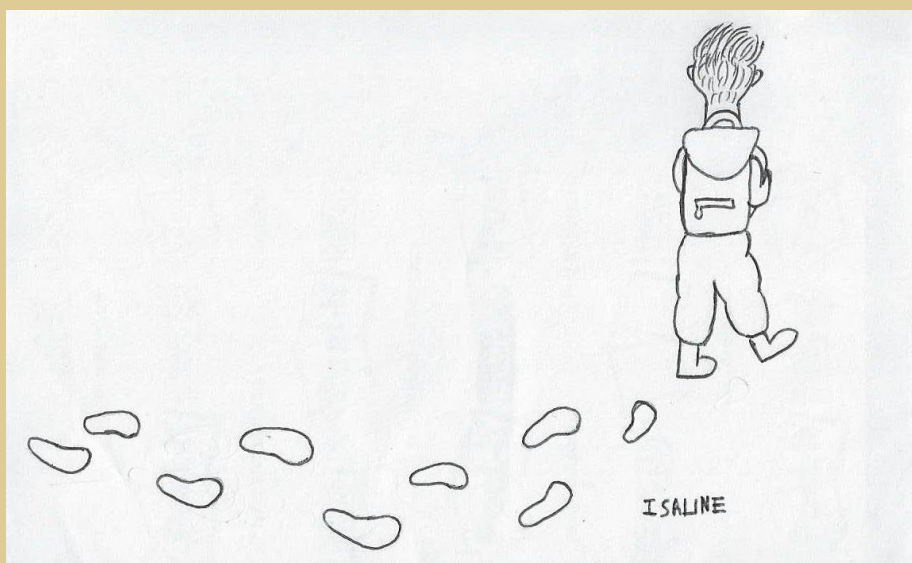
- Van Der Donk, C., & Van Lanen, B. (2020). *Praktijkonderzoek in de school* (4de editie). Coutinho.
- Storli, R., & Sandseter, E. (2019). Children's play, well-being and involvement: how children play indoors and outdoors in Norwegian early childhood education and care institutions. *International Journal of Play*, 8, 65–78. <https://doi.org/10.1080/21594937.2019.1580338>
- Sandseter, E., & Seland, M. (2016). Children's experience of activities and participation and their subjective well-being in Norwegian early childhood education and care institutions. *Child indicators research*, 9, 913–932. <https://doi.org/10.1007/s12187-015-9349-8>
- Lundhaug, T., & Vigane, Å. (2021). Forest schools. In *Nærmiljøfriluftsliv i skolen* (pp. 189–210). Cappelen Damm Akademisk.
- CEGO. (2020, 7 september). *Welbevinden - CEGO Onderzoek & Ontwikkeling*. CEGO Onderzoek & Ontwikkeling. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://expertisecentrum.cego.be/welbevinden/>

Bijlage F – Ontwerp outdoor education

ACTIVITEITENBOEK

Outdoor education

OP WEG NAAR MEER WELBEVINDEN

ANAÏS VAN HOYWEGHEN

Met inspiratie vanuit Stavanger, Noorwegen

Inhoud

Voorwoord	p. 2–3
Gebruikte symbolen	p. 4
Basisbehoeften & outdoor education	p. 5–7
Soorten terrein	p. 8–15
Materialen	p. 16–20
5 tips voor als je aan de slag wil met outdoor education	p. 21
Een voorbeeld uit Noorwegen	p. 22–24
Bronnen	p. 25

Voorwoord

Beste student,

Ik ben Anaïs Van Hoyweghen en in 2023 ging ik op Erasmus naar Stavanger in Noorwegen. Tijdens deze Erasmusstudie deed ik heel wat ervaringen op rond friluftsliv, de Noorse vorm van outdoor education.

Volgens Vigane en Sæther (2020) werd de term ‘friluftsliv’ voor de eerste keer in het Noorse curriculum gebruikt in 1974. Verschillende lawineongevallen die in 1967 gebeurde in de Noorse bergen waren hiervoor de aanleiding. Voor de Noorse overheid is veiligheid in de natuur in een prioriteit. Dit is dan ook de reden waarom de Noorse overheid het belangrijk vindt dat kinderen op school leren wat wel en niet kan in de natuur, hoe ze zich moeten gedragen in de natuur.

Uit de informatie van Vigane en Sæther (2020) blijkt dat friluftsliv en outdoor education in Noorwegen zeer belangrijk zijn omdat het een manier is om iedereen basiskennis mee te geven rond veilig gedrag in de natuur.

Via dit activiteitenboek wil ik jullie inspireren om outdoor education te gebruiken om het welbevinden van kleuters te bevorderen. Het activiteitenboek is gericht op de oudste kleuters maar mits enkele aanpassingen kan je de activiteiten zeker ook bij jongste kleuters gebruiken. In het activiteitenboek ga je slechts één volledig uitgewerkte activiteit vinden. Het activiteitenboek dient dus vooral een inspiratiebron te zijn voor eigen activiteiten.

Wil je het welbevinden van (oudste) kleuters via outdoor education bevorderen dan ga je best als volgt te werk:

1. Aan welke basisbehoefte wil ik tegemoetkomen?
2. Welk terrein is het meest geschikt?
3. Welk materiaal is het meeste geschikt?
4. Hoe kan ik het terrein en het materiaal combineren tot een activiteit die tegemoetkomt aan de basisbehoefte?

Wanneer je deze vier vragen hebt beantwoord dan heb je je eigen outdoor education activiteit bedacht.

Ik hoop dat dit activiteitenboek jullie even enthousiast maakt als mij om aan de slag te gaan met outdoor education!

Gebruikte symbolen

Terrein

Veiligheid

Oefening

Aantal deelnemers

Materiaal

Foto('s)

Basisbehoefte(n)

Praktijkvoorbeeld(en)

Tijdsduur

Speluitleg

Basisbehoeften & outdoor education

Lichamelijke behoeften

= Kinderen hebben nood aan beweging, eten en drinken, rust, een goede lichaamstemperatuur ...

In outdoor education: De buitenomgeving biedt heel wat rustplekken en kansen om actief bezig te zijn. Het is belangrijk om de kledij aan te passen aan het weer en tijdig te eten en te drinken.

Vb.: regenkledij bij regen en warme kledij bij koude, koken aan een kampvuur of met een gamel, zintuigspelletjes voor rust, tot rust komen rond een kampvuur, stoeispelen, estafette....

Behoefte aan affectie, warmte en tederheid

= Kinderen hebben nood aan lichamelijk contact, knuffels, liefde...

In outdoor education: In de buitenomgeving kunnen er activiteiten gedaan worden waarbij lichamelijk contact centraal staat. In de buitenomgeving hebben kinderen soms verdriet doordat ze zich pijn doen of verliezen dit zijn kansen om aan deze behoefte tegemoet te komen.

Vb.: spelletjes waarbij kinderen moeten knuffelen, dicht bij elkaar zitten rond een kampvuur, kinderen die elkaar troosten bij verdriet...

Behoeftte aan veiligheid, duidelijkheid en continuïteit

= Kinderen hebben nood aan een veilige, voorspelbare en overzichtelijke omgeving.

In outdoor education: Door de buitenomgeving zorgvuldig uit te kiezen en vooraf te controleren kunnen we mogelijke gevaren weghalen. Bepaalde spelen kunnen veiliger gemaakt worden door bescherming te gebruiken. Terreinafbakening en herhaling kan zorgen voor overzicht.

Vb.: altijd een EHBO-kit bij hebben, een risicoanalyse maken, rotsen/takken/... die te gevaarlijk zijn vooraf verwijderen, een skibril en handschoenen bij een gevecht met takken...

Behoeftte aan erkenning en bevestiging

= Kinderen willen een eigen plekje hebben in de klas, ze willen het gevoel hebben dat ze geaccepteerd en gewaardeerd worden.

In outdoor education: De buitenomgeving biedt heel wat kansen tot inclusief onderwijs waardoor iedereen zich thuis kan voelen in de klas. In outdoor education kunnen kinderen aangemoedigd worden bij nieuwe, moeilijke uitdagingen.

Vb.: een kind dat net iets te hoog in een boom klom wordt door de leerkracht moedig genoemd, kinderen spelen geblinddoekt spelletjes om te ontdekken wat blind zijn is ...

Behoefte om zichzelf als kundig te ervaren

= Kinderen willen het gevoel hebben dat ze iets kunnen.

In outdoor education: De buitenomgeving biedt heel wat kansen tot differentiatie. Door deze optimaal te benutten kunnen we tegemoetkomen aan deze behoefte.

Vb.: vlak terrein of een helling, een terrein met of zonder hindernissen, lopen met een zware of lichte steen, op een rots of boomstam klimmen, hoog of laag in een boom klimmen, wandelen over een boomstam of een tak ...

Behoefte aan zingeving en aan morele waarde

= Kinderen willen het gevoel hebben dat ze een 'goed' mens zijn.

In outdoor education: In de buitenomgeving kunnen kinderen leren hoe ze respectvol omgaan met de natuur. Dit draagt bij aan de verbondenheid met de natuur.

Vb.: geen afval achterlaten + samen zwerfvuil opruimen, woonplaatsen van dieren niet beschadigen, dieren niet storen, enkel dode materialen gebruiken, geen planten aftrekken, de bos- of parkregels bespreken ...

Soorten terrein

Lees hieronder welke soorten terreinen er zijn en welke mogelijkheden deze bieden. Ga na het lezen van de uitleg naar buiten in je eigen omgeving. Ga na welke soorten terreinen er bij jou in de omgeving te vinden zijn. Zijn het dezelfde terreinen als de terreinen uit dit activiteitenboek of kan je nog andere terreinen vinden? Noteer de plaatsen die je interessant vindt zodat je hier later naar kan terugkeren voor een echte outdoor les.

Terreinen in steden

De speelplaats

Bron: Gemeentelijke basisschool Hulshout. (z.d.). Onze school in beeld. <https://www.schoolhulshout.be/info/onze-school>

Mogelijkheden:

- Oriëntatietocht
- De vloer is lava
- Lijnen volgen

Parken

Bron: Plomteux, G., & Hebbelinck, K. (2009). Stadspark. Inventaris onroerend erfgoed.
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/127115>

Mogelijkheden:

- Constructiespel met gevonden takken
- Vikinggames (= stoeispelen)
- De vloer is lava
- Blinddoek spelletjes
  1. Geblinddoekt een touw volgen
  2. In duo's wandelen terwijl slechts een van de twee kan zien
  3. Geblinddoekt de weg volgen door het geluid van je partner te volgen
  4. Met 3 een stok vasthouden: de middelste is geblinddoekt, de buitenste personen zijn gidsen

Stedelijke waterwegen

Denk na over hoe je voorkomt dat kleuters in het water vallen (extra begeleiders, een rivier met omheining...).

Bron: Vandenameele, W. (z.d.). De Melaan - Mechelen. Route you. <https://www.routeyou.com/nl-be/location/view/52024745/de-melaan-mechelen?toptext=8425130>

Mogelijkheden:

- De stroom volgen (= de rivier volgen): je kan bespreken hoe de rivier een invloed heeft op het landschap, welke leven je in en rond de rivier ziet...
- stenen kaatsen op het water

Grasveld

Tip: Alle spelen kunnen op een grasveld gedaan worden maar is dit uitdagend genoeg voor de kleuters?

Bv.: Tikkertje is leuk op een grasveld maar het wordt uitdagender wanneer we dit op een helling spelen.

Mogelijkheden:

- Tikspelen
- Beeldend werken met natuurmaterialen (bv. mandala's)
- Voorbereidend schrijven met natuurmaterialen

Terreinen in het bos

Open bosterrein

Mogelijkheden:

- Vikinggames (= stoeispelen)
- Constructiespel: constructies maken met takken door te timmeren, zagen, sjoeren (bv. een kamp, een gapahuk (zie foto))
- De hoogste toren bouwen met stenen
- Beeldende activiteit: maak een ... (zie voorbeeld uit Noorwegen)
- Voorbereidend schrijven: letters maken met natuurmaterialen

Tips:

- Gebruik geen touwen die de schors beschadigen en sla geen spijkers in de bomen. Gebruik enkel takken die op de grond liggen.
- Overleg met de boswachter over wat kan en wat niet kan.

Heuvelachtig bosterrein

Verwijder vooraf objecten die te gevaarlijk kunnen zijn (bv. grote stenen).

Mogelijkheden:

- Hindernissenparcours (zowel aan hoge als lage snelheid)
- estafette
- tikspelen
- bootcamp

Complex bosterrein

Bij klimactiviteiten: controleer de omgeving rondom de klimplaats en verwijder mogelijke gevaren zoals scherpe stenen. Als een boom teveel takken heeft, verwijder dan enkele takken zodat ze niet in de ogen kunnen steken.

Mogelijkheden:

- Klimmen in bomen, op rotsen ...
- Constructiespel: kleine archeologen in het bos (zie voorbeeld uit Noorwegen)
- Zoekspelletjes (bv. verstoppertje)
- Een touwenlandschap

Bosterrein met water

Maak met de kleuters afspraken rond het water. Hoe dicht mogen ze bij het water komen? Moet er een volwassene bij zijn?

Mogelijkheden:

- Estafette met wateropdrachten
- Dammen bouwen
- Waterdieren bestuderen met loeppotjes

Tip: Je kan de waterdiertjes scheppen met een schepnet of je kan een emmer gebruiken.

Terreinen aan de kust

Strand / Zandvlakte

Maak duidelijke
aan de kleuters of
ze in het water
kunnen of niet.
Als ze in het
water kunnen
baken de zone
dan duidelijk af.

Mogelijkheden:

- Schelpen en waterdieren onderzoeken
- Een sculptuur maken/constructiespel (bv. zandkastelen)
- Eb en vloed waarnemen
- Je krijgt mijn mossel nooit: elk kind zoekt zijn eigen schelp/mossel en bestudeert deze grondig. Daarna worden alle schelpen op een hoop gegooid en gemengd. De kleuters zoeken hun eigen schelp terug.
- Fototentoonstelling: de kleuters maken verschillende foto's en maken hiermee een tentoonstelling
- Stenen kaatsen op het water
- Schattenjacht
- Zelfgemaakte bootjes op het water zetten
- Onderwater kijken met een zelfgemaakte waterkijker

Tip: Knip de bodem uit een melkkarton, span er plasticfolie over die je vastkleeft en klaar is je waterkijker.

Duinen

Zorg voor een duidelijke terreinafbakening.

Mogelijkheden:

- Tikspelen en estafette
- Vereenvoudigde stratego
- Zwerfvuil rapen
- Schattenjacht

Materialen

Bekijk hieronder enkele mogelijke materialen die gebruikt kunnen worden tijdens een outdoor les. Ga daarna in je eigen omgeving op zoek naar materialen die gebruikt kunnen worden. Ik daag je hierbij uit om vooral op zoek te gaan naar natuurlijke materialen. Hoeveel materialen kan jij vinden die hieronder nog niet opgesomd zijn?

Natuurlijke materiaal

Een omgevalen boomstam

Tip: Door inkepingen met een bijl in de boomstam te maken kunnen kleuters makkelijker hun evenwicht bewaren. De inkepingen kunnen ook helpend zijn wanneer ze geblinddoekt over de stam lopen.

Regen kan de boomstam glibberig maken.

Zorg dat de afstand tussen de stam en de grond niet te groot is. Indien nodig zorg je voor bv. een mat die je onder de boom kan leggen.

Takken

Als kinderen stoeispelen (bv. takkengevecht) mogen spelen met de takken laat hen dan handschoenen en een veiligheidsbril/skibril dragen.

Bron: Atherton, K. D. (2022, 4 november). *Sticks*. *Popular science*.
<https://www.popsoci.com/technology/stick-drone/>

Stenen

Laat kleuters stenen dragen die niet al te zwaar zijn.

Laat kinderen niet met stenen gooien.

Als kleuters een steen moeten doorgeven (bv. estafette) laat hen de steen dan eerst neerleggen.

Bron: *Granite Rock*. (z.d.). *The yard*.
<https://theyard.com.au/rocks/>

Dennenappels

Tip: een dennenappelgevecht of werpen met dennenappels kan een leuke activiteit zijn. Zorg er wel voor dat het voor de kleuters heel duidelijk is wanneer dit kan en wanneer niet.

Bron: *Real pinecones*. (z.d.). *whole sale nursery co*.
<https://www.wholesalenurseryco.com/products/5-real-pinecones>

Rotsen

Zorg dat de rots niet te hoog is.

Ga na of de omgeving rondom de hele rots veilig is en verwijder indien nodig gevaren of zoek een andere rots.

Zand

Controleer het zand vooraf op scherpe voorwerpen en verwijder deze.

Bron: bborriss.67. (z.d.). Zand op het strand als achtergrond. Freepik.

https://nl.freepik.com/premium-photo/zand-op-het-strand-als-achtergrond_5215383.htm

Water

Maak met de kleuters duidelijke afspraken rond wat wel en niet kan i.v.m. het water.

Zorg dat er altijd iemand is die de kleuters ziet wanneer ze in de buurt van het water zijn.

Niet natuurlijk materiaal

Touwen

Bron: Johnston, M. (z.d.). *Our line-up of Sub 9mm Climbing Ropes.* Black sheep adventure sports.

<https://blacksheepadventuresports.com/2018/10/13/comparison-review-sub-9mm-climbing-ropes/>

Check of de kwaliteit van de touwen nog voldoende is. Een touw dat elk moment in 2 kan splitsen gebruik je beter niet.

Maak gebruik van veilige knopen (bv. knopen die gebruikt worden door vissers, zeilers...).

Niet elk soort touw is geschikt voor elke activiteit (bv. snel brandwonden = minder geschikt voor touwtrekken). Het touw dat je gebruikt moet daarom altijd een bewuste keuze zijn.

Houten schilden

Tip: Een houten schild is makkelijk zelf te maken. Je bevestigt op een ronde houten schijf een handvat en klaar is je schild.

Bij stoeispelen met stokken als zwaard en een houten schild laat je kinderen best handschoenen en veiligheidsbril/skibril dragen.

Kaarten

Tip: Maak gebruik van eenvoudige kaarten die je eventueel zelf tekent. Gebruik kaarten van plaatsen die kleuters goed kennen.

Laat kleuters nooit alleen buiten op stap gaan met een kaart. Zorg dat een volwassene hen kan begeleiden

Buitenkeuken/vuurkorf...

Tip: Een buitenkeuken of een plaats waar je een kampvuur mag maken biedt heel wat kansen om buiten te koken (bv. soep in een gamel, worstjes op een stok...).

Ga na of je vuur mag maken op het moment en de plaats die je in gedachten hebt.

Leg de kleuters de gevaren en voordelen van vuur uit (Bv.: door het vuur kunnen we koken maar we willen ons niet verbranden).

Laat kleuters niet met brandende stokken rondlopen of spelen.

Laat de kleuters rond het vuur zitten. Willen ze toch actief zijn zeg hen dan waar ze dit kunnen doen.

5 Tips voor als je aan de slag wil met outdoor education

Doe aan nærmiljøfriluftsliv!

Nærmiljøfriluftsliv betekent letterlijk ‘buitenleven in de nabije omgeving’. Wil je aan de slag gaan met outdoor education denk dan niet aan verre uitstappen maar aan de nabije omgeving.

Regen houdt ons niet tegen

Outdoor education kan in alle omstandigheden. Om het welbevinden van de kinderen hoog te houden is het wel belangrijk dat de kinderen gepaste kledij dragen. Vraag dus aan de ouders om de juiste kledij mee te geven.

Start met korte outdoor education momenten

Kinderen hebben tijd nodig om te wennen aan de verschillende weersomstandigheden. Daarom start je best met een kort moment en niet met een hele dag.

Het terrein om meer uit je doelen te halen

Bijna alle activiteiten kunnen op een grasveld gedaan worden. Wil je meer uit je doelen halen dan kies je beter geen grasveld maar een terrein dat de balans en coördinatie van kinderen extra uitdaagt. Wat dacht je van tikkertje op een helling?

Wie wa wind kijk wat ik hier vind

Maak zo veel mogelijk gebruik van de materialen die je in de omgeving zelf vindt.

Een voorbeeld uit Noorwegen

Kleine archeologen in het bos

Bosterrein¹

Geschikt voor de hele klasgroep

- lichamelijke behoeften
- behoefte aan veiligheid, duidelijkheid en continuïteit
- behoefte aan erkenning en bevestiging
- behoefte om zichzelf als kundig te ervaren
- behoefte aan zingeving en aan morele waarde.

2

Natuurlijke materialen (takken, mos, stenen,...),
eventueel touw³

25 minuten (exclusief verplaatsing)

---

¹ Een bosterrein is het meest geschikt omdat je hier alle materialen kan vinden.

² Via deze activiteit kunnen er meerdere basisbehoeften nagestreefd worden:

- Lichamelijke behoeften: de kleuters lopen rond om de materialen te vinden, ze zetten dingen in elkaar
- Behoeftte aan veiligheid duidelijkheid en continuïteit: je kiest een gekend terrein en kiest voor een duidelijke terreinafbakening.
- Behoeftte aan erkenning en bevestiging: De kleuters kunnen elkaar complimenten geven en jij als leerkracht kan de kleuters complimenten geven.
- Behoeftte om zichzelf als kundig te ervaren: tijdens de activiteit bewegen de kleuters, gebruiken ze hun creativiteit, moeten ze iets voorstellen aan de andere... Er worden verschillende domeinen aangesproken waardoor alle kleuters het gevoel kunnen hebben dat ze de activiteit aankunnen.
- Behoeftte aan zingeving en morele waarde: kleuters ruimen het terrein achteraf op en ze gebruiken enkel materialen die al op de grond lagen.

³ Bij deze activiteit worden er (bijna) alleen natuurlijke materialen gebruikt. Door dit te doen maken we optimaal gebruik van wat de omgeving te bieden heeft. Bovendien beperken we hiermee de impact op de omgeving.

Aanzet:

Vooraf: bereidt de kinderen in de klas voor door samen naar foto's van dinosaurussen te kijken, de skeletten te bekijken, de namen van dinosaurussen te leren...

In het bos: vertel de kinderen dat wanneer de mensen vroeger op dinosaurusjacht gingen ze een beetje bang waren. Om elkaar aan te moedigen zongen ze een lied. Zing vervolgens samen het lied 'A Ram Sam Sam' (te vinden op YouTube).

Kern:

Opdracht 1: Geef de kinderen 5 minuten de tijd om zo veel mogelijk materialen (takken, mos, stenen...) te verzamelen met hun groep.

Opdracht 2: Laat de kinderen in hun groep met de materialen een dinoskelet maken. Ze kunnen zelf bedenken hoe het dinoskelet eruitzag.

Opdracht 3: De kleuters bedenken een naam voor hun dinosaurus, ze bedenken hoe deze dino bewoog, wat hij at, welk geluid hij maakte... Daarna stellen ze hun dinosaurus voor aan de andere kleuters. Ze kunnen de beweging ook uitbeelden door samen een dino te worden.

Slot:

In het bos: Maak foto's van de dinosaurussen die de kinderen maakten. De foto's kunnen een plek krijgen in de klas.

Laat de kinderen daarna de materialen weer terugleggen op de plaats waar ze deze vonden. Op die manier laat je geen sporen achter en draag je zorg voor de natuur.

Verwerkingsactiviteit: Je kan de kinderen achteraf vragen om de dinosaurus die ze maakten te schilderen, tekenen... Een andere mogelijkheid is om een maaltijd voor de dino te maken op basis van wat deze dino at volgens de kleuters.

Bronnen:

- Åge, Vigane, persoonlijke communicatie, 19 april 2023

Bronnen

Literatuur

- CEGO. (z.d.). *Welbevinden*. CEGO - onderzoek en ontwikkeling. Geraadpleegd op 29 april 2023, van <https://expertisecentrum.cego.be/welbevinden/>
- Cornelis, A. (z.d.). *Basisbehoeften / Kernbegrippen BAKO*. Kernbegrippen BAKO. Geraadpleegd op 21 mei 2023, van <http://bakokernbegrippen.ucll.be/tiki-index.php?page=Basisbehoeften>
- Vigane, Å., & Sæther, E. (2020). Norwegian friluftsliv: History, cultural practice and values. In *Hiking in European mountains* (pp. 15–34). Walter de Gruyter.
- Østrem, K. (2021). *Nærmiljøfriluftsliv i skolen*. Cappelen Damm Akademisk.
- Åge, Vigane, persoonlijke communicatie, 19 april 2023

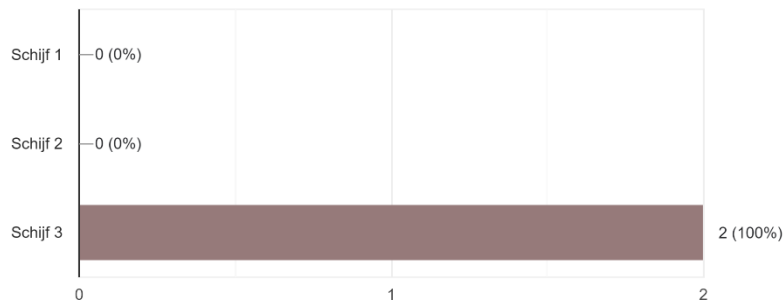
Foto's

- Gemeentelijke basisschool Hulshout. (z.d.). *Onze school in beeld*. <https://www.schoollulshout.be/info/onze-school>
- Vandenameele, W. (z.d.). *De Melaan - Mechelen*. Route you. <https://www.routeyou.com/nl-be/location/view/52024745/de-melaan-mechelen?toptext=8425130>
- Plomteux, G., & Hebbelinck, K. (2009). *Stadspark*. Inventaris onroerend erfgoed. <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/127115>
- bborriss.67. (z.d.). *Zand op het strand als achtergrond*. Freepik. https://nl.freepik.com/premium-photo/zand-op-het-strand-als-achtergrond_5215383.htm
- Johnston, M. (z.d.). *Our line-up of Sub 9mm Climbing Ropes*. Black sheep adventure sports. <https://blacksheepadventuresports.com/2018/10/13/comparison-review-sub-9mm-climbing-ropes/>
- Atherton, K. D. (2022, 4 november). *Sticks*. Popular science. <https://www.popsi.com/technology/stick-drone/>
- *Granite Rock*. (z.d.). The yard. <https://theyard.com.au/rocks/>
- *Real pinecones*. (z.d.). whole sale nursery co. <https://www.wholesalenurseryco.com/products/5-real-pinecones>

Bijlage G – Resultaten testen activiteitenboek outdoor education door studenten

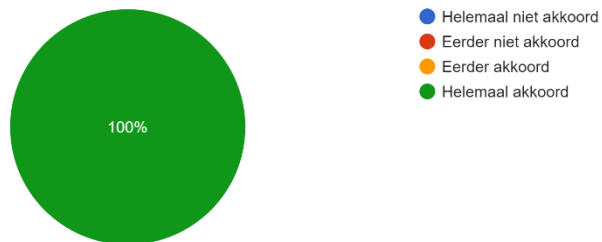
1. Binnen welke fase(n) van de opleiding volgt u les?

2 antwoorden

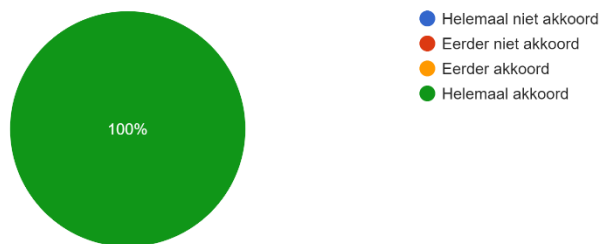
2. Is de informatie in het activiteitenboek duidelijk geformuleerd?

2 antwoorden

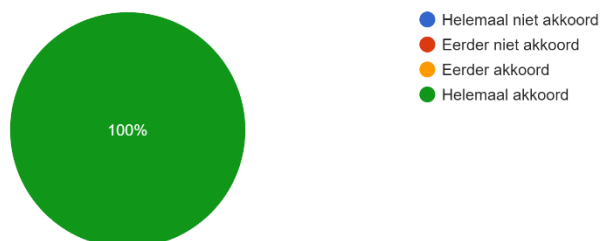
3. Biedt het ontwerp voldoende informatie rond veiligheid en organisatie?

2 antwoorden

4. Geeft het activiteitenboek u inspiratie om aan de slag te gaan met outdoor education?

2 antwoorden

5. Als u de ontwerper van het activiteitenboek was, wat zou u dan zeker behouden?

2 antwoorden

Ik vind het goed dat je eindigt met een voorbeeld activiteit. Dit geeft ons een concreet beeld hoe outdoor education gebruikt kan worden in de kleuterklassen.

Het voorbeeld op het einde. Dit maakt het geheel erg duidelijk.

6. Als u de ontwerper van het activiteitenboek was, wat zou u dan veranderen?

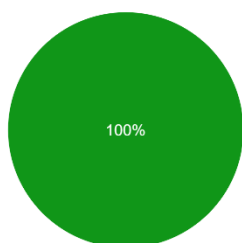
2 antwoorden

Niets, alles is duidelijk! Je werkt met afbeelding en er is een duidelijke structuur.

/

7. Daagt het ontwerp u uit om een eigen outdoor education activiteit te bedenken?

2 antwoorden

- Helemaal niet akkoord
- Eerder niet akkoord
- Eerder akkoord
- Helemaal akkoord

8. Leg uit waarom het ontwerp u wel of niet uitdaagt om een eigen outdoor education activiteit te bedenken.

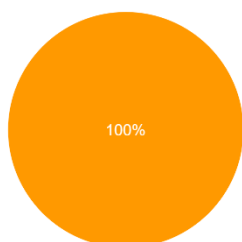
2 antwoorden

Ja, ikzelf weet niet veel over outdoor education. Op deze manier kan je door een kleine bundel informatie krijgen rond dit onderwerp. Dit is veel interessanter omdat je te werk gaat met afbeeldingen, een duidelijke samenhang en gebruik maakt van voorbeelden.

Door alle informatie krijg ik zelf ook ideeën om aan de slag te gaan.

9. Heeft u na het doornemen van het activiteitenboek het gevoel dat u weet hoe u het welbevinden van oudste kleuters via outdoor education kan bevorderen?

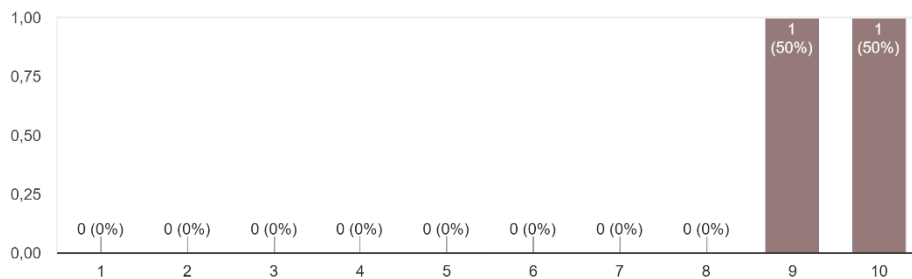
2 antwoorden

- Helemaal niet akkoord
- Eerder niet akkoord
- Eerder akkoord
- Helemaal akkoord

10. Hoe waarschijnlijk is de kans dat u na het bekijken van het activiteitenboek ook effectief aan de slag zult gaan met outdoor education?

2 antwoorden

Bijlage H – Enquête testen activiteitenboek outdoor education door Ilse Gentier

Vragenlijst activiteitenboek outdoor education

1. Is het activiteitenboek overzichtelijk?
2. Is de informatie in het activiteitenboek duidelijk geformuleerd?
3. Biedt het activiteitenboek voldoende kansen om dingen in de buitenomgeving te doen?
4. Sluit het activiteitenboek aan bij de inhoud van het onderzoekend leren?
5. Biedt het activiteitenboek studenten voldoende ruimte om hun eigen outdoor education activiteit te bedenken?
6. Bevat het activiteitenboek voldoende theoretische informatie?
7. Is het activiteitenboek voldoende praktijkgericht?
8. Wat zijn de sterktes van het activiteitenboek?
9. Wat zou u indien mogelijk aan het activiteitenboek veranderen?
10. Denkt u dat het activiteitenboek studenten stimuleert om aan de slag te gaan met outdoor education?